NEMZETI NŐNEVELÉS.

XIII. ÉVFOLYAM. DECZEMBER. 1892. X. FÜZET.

HUNFALVY PÁLRÓL.

Ez előtt egy esztendővel, 1891. nov. 30-án szakította meg a halál Hunfalvy Pál hosszú életének nemes munkásságát s a magyar nemzet java gyászba borulva siratta meg benne egyik valódi tudósát, a ki az európaiságot erős nemzeti érzéssel párosítva működött félszázadon át Akadémiánk nagyjaival karöltve, a kik közül *Gyulai Pál*, az elhunyt nagy férfiu érdemeit imigy méltatta a ravatalnál:

«*Megalapította az újabb magyar nyelvtudományt, a magyar összehasonlító nyelvészetet, melyet tanítványaival mind végig folyvást művelt és e nyelvészet segélyével megvilágította nemzeti multunk nem egy homályos helyét s új szempontokkal és új igazságokkal gazdagította történelmi irodalmunkat.*»

«*Mint a humanizmusnak kiváló képviselője, minden iránt érdeklődött, a mi emberi; bölcseségét emberszerető szive táplálta.*»

«*Közéletünknek szilárd férfia volt, a ki nehéz megpróbáltatásokat élt át; de mindig hű maradt magához, s ha kellett, épen olyan bátran felszólalt a kormány, mint a nemzet tévelygései ellen.*»

Kétségtelen, hogy kevés embernek jut osztályrészül az ily felmagasztalás; de hogy Hunfalvyt méltán megillette Gyulai Pálnak ez az egyszerűség fenséges vonásaival megalkotott remek jellemzése és dicsőitése, arról mindenki azonnal meggyőződhetik, ha a nagy tudós életrajzából a következő néhány adatról tudomást vesz.

Hunfalvy Pál 1810-ben született *Nagy-Szalókon*, Szepes vármegyében. Első iskoláját otthon végezte; szegénysorsú szülőktől származván, a késmárki lyczeumban csakis a nagy-szalóki lel-

kész támogatása mellett folytathatta a tanulást; innen időközben a miskolczi ág. ev. iskolába ment át, hogy a magyar nyelvet minél tökéletesebben elsajátíthassa. Tanulmányainak befejezése után 1833-ban a *Podmaniczky* család két kiváló sarjadékának, *Adorján* és *Frigyes* bárónak a nevelőjeként működött, a kikkel az 1836-dik évnek nagy részét külföldön, *Drezdában* töltötte. 1838-ban, az akkor szokásos jurátusi gyakorlat után, a pesti itélő táblánál letevén az ügyvédi vizsgát, 1842-ben Kézsmárkra hivatott meg jogtanárnak, hol egész 1848-ig megmaradt.

Életének ezen első korszakában is figyelemre méltó irodalmi tevékenységet fejtett ki Hunfalvy, úgy, hogy már 1841-ben az *Akadémia* s 1842-ben a *Kisfaludy-Társaság* is megválasztotta tagjának. Alkalmi czikkeket és tanulmányokat írt az *Athenaeumba*, a *Pesti Hirlapba*, s majd az ötvenes években, a *Pesti Naplóba* és más jó nevű lapokba. Fiatal korában főleg a klassikusok tanulmányozásával és jogi meg politikai kérdésekkel foglalkozott, habár e mellett a keleti nyelveket is szorgalmasan tanulmányozta, különösen a hébert és az arabot. A negyvenes évek vége felé magas hullámokat vert hazánkban a politikai élet, mely Hunfalvy Pált is magával ragadta és kiváló tevékenységre buzdította. Így történt, hogy miután 1847-ben nagyobb utazást tett a külföldön, 1848-ban, mint a szepes-szombati választókerület képviselője, Pestre jött és részt vett az országgyűlés képviselőházának gyűlésein a szabadságharcz egész ideje alatt. Jelen volt Debreczenben és Szegeden is egészen az országgyűlésnek feloszlásáig. Hunfalvy ekkor állandóan az úgynevezett *békepárt* híve volt, s e párt közlönyében, az «*Esti Lapok*»-ban többször fel is szólalt.

A szabadságharcz lezajlása után Hunfalvy állandóan Budapesten telepedett le, és itt mint író szolgálta nemzetét. Szolgálatainak jutalmául megválasztotta őt az Akadémia könyvtárnokául. Irodalmi és tudományos folyóirataink ban nagy számú és sokféle tárgyba vágó czikke jelent meg. 1854-ben pedig Emich kiadta az ő fordításában Plató munkáinak egy kötetnyi részét. Ezen időtől kezdve azonban Hunfalvy Pál mindinkább és inkább az *összehasonlító-nyelvészetre* adta magát s e téren oly eredményeket muta-

tott fel, hogy egy rövid évtized alatt világra szoló hírt szerzett nevének és hazánkban egy tudományos iskola vezéréül ismertetett el.

Tudományos működésének iránya 1854 óta teljesen határozottá vált. Czélja az volt, hogy a magyar nemzet rokonainak életét és nyelvét kutatva, az ily módon szerzett tanulmányok alapján, megállapítsa a magyar nyelvészet elemeit. És e czélt Hunfalvy a szepesi német ember szorgalmával és szivósságával és a valódi magyar ember lelkesedésével dolgozva közelítette meg, habár az általa hirdetett *finn-ugor* rokonság miatt a legújabb időkig igen heves harczokat kellett is vívnia tudományos meggyőződése érdekében azokkal, kik a magyaroknak a törökökkel és a tatárokkal való rokonságát vitatják.

Kezdetben Hunfalvy a *finn-ugor* rokonság tanulmányozása közben majdnem kizárólag a nyelvészeti részszel foglalkozott, később azonban mindinkább előtérbe lépett az ő irodalmi egyéniségében az *enthnographus*, ki a nemzetek eredetének és fajrokonságának tanulmányozásánál a nyelv mellett a néprajzi sajátságokat is figyelemre méltatja. Fő műve e téren az Akadémia kiadásában 1876-ban megjelent «Magyarország ethnographiája» czimű könyv, melyben a tudós szerző történeti, nyelvészeti és ethnographiai alapokon éles vizsgálat alá veszi a hazánkban lakó néptörzsek eredetét és számos meglepő és teljesen új, de beigazolt állítással lépett föl.

Hunfalvy ezen nagy jelentőséggel bíró művében a többek között két olyan állítás foglaltatik, a melyek élénk vitát keltettek, s a melyek az ő későbbi irodalmi működésére is irányadó befolyást gyakoroltak. Az egyik vitás tétel a székelyek eredetének a kérdésére vonatkozik és azt a régi hagyományos hitet támadja meg, hogy a székelyek Attila utódai; a másik pedig azzal a homályos ethnographiai kérdéssel foglalkozik, a mely az oláh (rumun) nép eredetét világítja meg, és a melyben Hunfalvy az oláhok római eredetét határozottan tagadja.

Az először említett vitás tétel fölött megindult hosszú és gyakran elkeseredett küzdelemnek egyik eredményeként tekinthető

a jeles tudósnak «*A Székelyek*» című önálló műve. A második vitás állításból származó tudományos harcz gyümölcsei gyanánt tekinthetők pedig a nagy férfiunak következő művei: «*Die Rumänen und ihre Ansprüche*», «*Neuere Erscheinungen der rumänischen Geschichtsforschung*», «*A Rumun nyelv*» és «*Az Oláhok története*», a melyben a tudós szerző Nagy Lajos koráig haladt.

Hunfalvy Pálnak közel háromszáz nyomtatásban is megjelent munkája nagyobbrészt arról tesz tanuságot, hogy Gyulay Pál teljes joggal elmondhatta ravatala felett, hogy Hunfalvy Pál volt az újabb magyar nyelvtudománynak a megalapítója, a ki a nyelvészet segélyével új szempontokkal és új igazságokkal gyarapította történelmi irodalmunkat is.

Többi műve és egész élete pedig arról tanuskodik, hogy benne nemzetünk a humanismusnak azt a kiváló képviselőjét bírta, a ki minden iránt érdeklődött, a mi emberi és a ki a legnehezebb megpróbáltatások idején is mindig hű maradt magához és a ki, ha kellett, épen oly bátran felszólalt a kormány, mint a nemzet tévelygései ellen.

Nagy könyvet lehetne csak én nekem is irnom, ha mindazon mozzanatról meg kellene emlékeznem, a melyek tanubizonyságot tesznek arról, hogy Hunfalvy híven teljesítette kötelességeit családjának, rokonságának tagjaival, a főváros községével, a társadalommal, hitfeleivel, hazájával és az egész emberiséggel szemben; mert hiszen azon szerencsében részesültem, hogy meggyőződést szerezhettem arról, mily rajongó tisztelettel emlegették nevét nagy-szalóki egyszerű vérei, és hogy mily szeretettel övezte őt körül neje, tudós János öcscse és családjának minden egyes tagja. A tiszteletnek és szeretetnek az a magas foka, mely Hunfalvy Pál iránt otthonában nyilvánult, csak az oly családban és rokonságban található fel, a melynek minden egyes tagja átérezi, hogy mennyit köszönhetnek annak, kit a család és rokonság oszlopául tekinthetnek. Láttam Hunfalvy Pált ezenkívül az elemi iskolában, az iparos inasok oktatása alkalmával, iparosképző-legényegyesületben, a gymnasiumban, a felnőttek oktatását eszközlő egyesület által rendezett előadásokon, az árvaházban, a szegényeket ruhával és

kenyérrel ellátó egyesületben és azt tapasztaltam, hogy ő mindezek iránt az intézetek és egyesületek iránt nem csak hogy meleg érdeklődéssel viseltetett, hanem érettök még áldozni is kész volt mindenkor. Volt módom hozzá, hogy tanuskodhassak arról is, hogy mily nemes odaadással támogatta ő az erre méltó egyetemi ifjakat, a fiatal törekvő tanítókat és tanárokat. Az ő felügyelete alatt tanultam meg tisztelni, mint tanító, azt a szakértelmet, a mely a kisebb körben működő intézeteket is magasabb szempontokból itélve meg, irányt tud adni az iskolai életnek. Együtt dolgozván vele a különféle iskolaügyi bizottságokban és az orsz. közoktatási tanácsban, meggyőződhettem, hogy jeleseink, minő ő is volt, itéleteikkel és kritikájukkal, még ha látszólag kiméletleneknek tetszenek is azok, valódi kincsekkel gyarapítják a közember számba menő, magamfajta emberek szellemi világát. Tudom, hogy mily készséggel járult Hunfalvy Pál minden egyes esetben az emberszeretet oltárához, kiváltképen az oly esetekben, a midőn meggyőződött arról, hogy adakozása által enyhítheti a szerencsétlenek inségét, nyomorát. A szép vagyonból, melyet takarékos, egyszerű polgárias életmód folytatása mellett összegyűjtött, ezerekre és ezerekre menő összegeket juttatott jótékony és közmivelődési intézeteink részére.

Azon irodalmi művei közül, a melyek kétségtelen bizonyítékai, hogy Hunfalvy Pál a *humanismusnak* az a kiváló képviselője volt, a ki minden iránt érdeklődött, reánk a nevelés ügyével foglalkozókra nézve bizonyára azok a legérdekesebbek, a melyek pædagogiai kérdéseket tárgyalnak. Ilyenek p. o. 1. «*Néhány szó a Poprádtáji hitvallásról*», (A protestáns főiskola érdekében) Athæneum, I. félév 49. sz. — 2. «Emlékezés Késmárkra» Athæneum II. félév 17., 18., 19., 47. sz. — 3. «Beszéd, melyet a késmárki ev. lyceumban törvénytanitói hivatalba igtatáskor mondott» Lőcse, Werchmüller 1842. — 4. «A Késmárki ev. főtanoda értesitőjében közölt értekezés». (Hit, vallás és egyház» 1847. Lőcse. — 5. «*Igaz arany bulla*». (Intő és buzdító szózat). Uj magyar Múzeum 1850—1. októberi és novemberi füzet. — 6. «Nyelvtudomány és nyelvtanítás.» Tanítók és tanárok figyelmébe ajánlja. Budapest, 1884. stb.

Hunfalvy Pál ezen pædagogiai kérdésekkel foglalkozó művek közül véleményem szerint a legjellemzőbb az ő egyéniségét tekintve és a legtanulságosabb reánk nézve az «*Igaz arany bulla*» című nagyobb értekezés, a melyet 1850-ben közölt a *Toldy Ferencz* által szerkesztett *Uj magyar Múzeum* I. és II. füzete.

Ezen értekezésében nyiltan és leplezetlenül megtámadta Hunfalvy a magyar nemzet elnyomására és megsemmisítésére törekvő osztrák kormányt és az ennek a szolgálatába szegődött «béres irodalmat», a mely a magyar fajnak az állam alkotásra való képességét tagadva, a magyar nemzet sírjának megásását tartotta legfőbb kötelességének. És miután kimutatta Hunfalvy ezen művében, hogy mily természet ellenes és mily jogtalan és erkölcstelen munkára vállalkoztak azok, a kik az életképes magyar nemzet megsemmisítését tüzték ki feladatúl a halálos álomból felocsudó nemzetet a következőképen inti és buzdítja a munkára.

«Nemzetem pillanatig se feledd, hogy a legnagyobb, a legszentebb jog kebledben él, és hogy annak elismertetése működésed által eszközöltetik. Pillanatig se feledd, hogy az igaz arany bullát, melyre a pecsétet maga az Isten üti, s a melyet semmi féle földi hatalom érvényességétől meg nem foszthat, magad irhatod meg a saját igyekezeted által.»

«Emlékezzünk vissza a multra, hogy magunk viseletének szabályait a jelenre és a jövőre nézve megalkothassuk, tanuljuk meg nemzetünkben az istenadta erényeket becsülni, szeretni s tanuljuk meg az emberek okozta hibáinkat mellőzni, kiirtani, hogy a nemzetünk iránt való szeretet tiszta, szent lánggal táplálkozzék.»

«Hiszen nemzetünk gyöngeségét és hiányosságát egyedül csak annak köszönhetjük, hogy a vitézségen kívül más tulajdonságait nem fejthette ki egészen, s hogy nem dolgozott annyit a tudományok és a művészetek terén az ország anyagi jólétének érdekében, mint a mennyit dolgoznia lehetett, s ennél fogva kellett volna. Tudja a világ, hogy nemzetünk elmaradottsága nem onnan származik, mintha a magyar gyáva lett volna s a vitéz halált kerülte volna. És azért még nem gáncsolta e nemzetet

senki, hogy az izlam fiainak testeiből rakott gátot s Mohamed padisah azon szándékát, hogy paripáját Rómában a sz. Péter templom oltárán eteti meg, meghiusította. Különben azok sem szoktak nekünk azért szemrehányást tenni, hogy Mária Terézia tartományait is vérünkkel biztosítottuk — a kik most a világbiró tisztébe avatkozva a magyar nemzetet megszüntnek itélik».

«De hála az égnek, a gonosz álpróféták itélete hamis. A magyar nép még él! Él és barátot és nem barátot arra készt, hogy neki megadja az őt megillető tiszteletet; mert oly méltóságos, mikor cselekszik, és oly méltóságos, mikor nyugszik. Ha ez a nép meghalna, csak azok hibái és vétkei által halhatna meg, kiknek kötelességük őt felvilágosítani, munkálkodásra buzdítani és e munkásságnak a körülményeket is számbavevő felfogással irányt adni.»

— Ámde vannak-e a magyar népnek olyan Istenadta tulajdonságai, a melyek a nemzeti és állami életre méltóvá teszik? Igenis vannak. A magyar nép megérdemli, hogy a történetekben emlékezete fenmaradjon; s ezért kötelessége is, hogy nemes tulajdonságait kifejtse, és hogy igyekezete a természet által elibe tüzött czéltól el ne maradjon.

— Fel kell tehát világosítani népünket arról, hogy mi módon lehet és kell nemzeti elmaradottságunkból a czivilizáczió és a kultura azon magaslatára emelkednünk, a melyről nemzeti létünket és hazánk népének boldogságát biztosíthatjuk.

Kimondja Hunfalvy értekezésében, hogy az igaz arany bulla a nemzeti munkásságtól függ és annak sikerében áll. És aztán tételről-tételre megmagyarázza, hogy mi értendő ezen nemzeti munkásság alatt. Szól az emberi szorgalomról, a munka felosztásáról, a mezei gazdászatról, az iparról és a kereskedelem helyes fejlődésének körülményeiről és módjairól, a tőkéről és annak jelentőségéről, a pénzről, a hitelről, a takarékpénztárakról és az értekezés második felében a nemzeti szellemben fejlesztendő nevelésről.

Az értekezés első felének a vége felé imigy szól a nagy tudós nemzetünkhez:

«Mikor lesz e föld, melyet lakunk, igazán a miénk? Akkor, a midőn minden vállalat hazánk körében, minden út és híd, minden munkálkodás a saját tőkéink által jöhet létre, a midőn a magunk szorgalma fogja már megteremni azt az alapot, a melyen az új szorgalom meg akar indulni s végre akkor, a midőn nemcsak zsebünktől, hanem értelmiségünktől is minden kitelik, a mire szükségünk van.»

«Irva van azonban, hogy az anyagi munkásság egyedül és egymagában nem boldogíthat, ezért azt a szellemi munkásságnak is kell támogatnia.»

Hogy pedig minő irányban kell a magyar nemzet körében a szellemi munkásságnak megindulnia és haladnia. azt az «Igazi arany bullá»-ról szóló értekezésnek a második része adja elő oly módon, hogy az értekezés ezen részének minden egyes szakasza egy-egy fejezetét nyujtja *a magyar nemzeti szellemben vezetett nevelés és oktatás elméletének.*

Legyen szabad e becses közlöny legközelebbi számában ezek közül a nemzeti neveléstani tételek közül nehányat bemutatnom és beigazolnom, hogy a nagy szellemek bármely kérdéssel foglalkoznak is, mindig önnönmaguhoz méltó és oly munkát végeznek, a mely hasznára válhatik az emberiségnek, ha azok, a kik a tanulásra vannak hivatva, nem tartják fölöslegesnek az emberiség javára élő nagy próféták műveinek a tanulmányozását. Egyébként Hunfalvy Pál pædagogiai gondolatai arról is tanuskodnak, hogy a kiváló humanista a pædagogia legnehezebb kérdéseit is meg tudta világítani.

Budapest. Péterfy Sándor.

LEÁNY-GIMNÁZIUM,

FELSŐBB LEÁNYISKOLA ÉS TANITÓNŐ-KÉPZÉS.

A lánynevelésnek a humán oktatással magasb szinvonalra való emelése képezi a legujabb kulturpolitikai törekvések tárgyát. E mellett másodrendü, de szintoly jogosult czélzata a modern kulturpolitikai iránynak, hogy a nőket a férfiakkal egyenlő közmüvelődési tényezőkké minősítse.

A human oktatás intézetei ez idő szerint középiskoláink, gimnáziumaink. A reájuk vonatkozólag ujabban hozott törvények mit sem említnek a leányok humán oktatásáról, de tiltó vagy gátló rendelkezéseket sem tartalmaznak ez irányban, s így törvénybeli akadálya nincs sem a leánygimnáziumnak, sem ezek hiányában a lányok középiskoláinkba való járatásának. Tényleg évről évre fordul elő eset, hogy gimnáziumi magántanulóul fölvett leánynövendék osztályvizsgákat, sőt érettségi vizsgálatot tesz,— legtöbbnyire kiváló eredménynyel.

A leánygimnáziumok felállítása tehát csupán czélszerüségi és nevelési kérdés. Egyik szempontból sem vélem figyelmen és támogatáson kivül hagyandónak azt a mozgalmat, mely leányaink humán nevelő-oktatását, e czélból leány-gimnázium felállítását vette munkába. Nem czéloztatván általánosítása a humán irányu leányoktatásnak: a kivételesen és bizonyára nagyon is korlátolt számban erre törekvő növendék középiskolai tanrendszerben képzésére a fővárosban egy leánygimnázium alapítása előkelő társadalmi szükségnek ismerhető fel.

Más szaklapokban kifejezést adtam már annak a nézetnek, hogy a klassikus nyelvek és irodalmak tanulmányozása a nőiesség ápolásával szép harmoniát alkothat. Épen a görög irodalomra fek-

tettem a fősulyt, ezt itélve a nők humán műveltségének legalkalmasb mezejéül. Szemben állana e kivánsággal az a programm, mely a klassikus nyelvek helyébe a modern nyelvek és irodalmak tanulmányozását állítná. De vajjon olyan nagyon elletétes-é e két irány?

Miért kellene a görög olvasásnak épen azon iskoláját a görög grammatikának azt a rendszerét, a görög dialektusok azon csoportját tanítni, a mely az újkor hellenistáinak bizonyára lángelméjü, de ép oly bizonyosan önkényes föltevésein épült föl akkor, midőn eltérő hangtani, grammatikai és tájnyelvi törvények éltek az újgörög nép ajkán s tudományában. A mint élvezi ma is három ezred éves szellemi kincseit az ó-görög klassicismusnak az egész görög nemzet a nyugati zárdák és egyetemi katedrák magyarázatai és nyelvalkotásai nélkül: úgy hozzáférhetővé tennék leánygimnáziumaink a görög klassicismus kincseit könnyü szerrel növendékeiknek, ha a görög nyelvet az új-görög grammatika és dialektus szerint tanítanánk. Ezzel elesnék a holt nyelv tanításának vádja, és elmaradhatna egyik nyugati modern nyelv terméketlen tanítása. Nekünk magyaroknak keleti összeköttetéseink a keleti népek nyelvének és irodalmának ismeretét teszik kivánatossá: az Alsó-Dunától, Bolgárországtól kezdve, Törökországon át a görög királyság legdélibb és keletibb szigetéig, Kisázsia és Észak-Afrika partvidékein s az egész középtengeri hajózásnál, kereskedésnél legjobb kalauzunk a görög nyelv, az élő és nem holt klassikus görög nyelv: miért ne tanulnák tehát a régmult és a közeljövő érdekében e remek nyelvet leányaink is?

És a latin nyelv nem áll-e majdnem hasonló közel viszonyban az élő olasz nyelvvel? Nem csupán alaki nyelvképzést, nemcsak a latin remekirók megéértésére módot, de az egyik modern világnyelv elsajátításához és irodalma élvezéséhez is kitünő alkalmat nyer a klassikai műveltség mellett a humán irányu nevelő oktatásban részesülő növendék. Az olasz tudományos és szépirodalom nem áll mögötte egyik világnyelvének sem; mint érintkezési nyelv a német és franczia nyelvnél sokkal elterjedtebb, — a tengeri közlekedés és kereskedelem világnyelve az olasz; végre mint minden

képző művészetnek és a zenének korszakokat teremtő és átidomító tolmácsa épen az æsthetikai nevelésre törekvő nőnek legalkalmasb kalauza a szép olasz nyelv. Ám tanulják hát a görög és latin nyelvet lányaink: egyszersmind két modern nyelv és irodalom kincseihez is kulcsot nyernek.

Ha mégsem az így teljesen gimnáziumi rendszerü felsőbb leány-oktatás mellett nyilatkozom, csak megengedhetőnek vélem ilyennek is szervezését, annak oka az, hogy humán nevelő oktatást leányainknak a meglevő iskolai rendszerben: nevezetesen a felsőbb leányiskoláknak ez irányban való fejlesztésével szintén kellő mértékben nyujthatni hiszek. És mert általánosabb szükséget pótol a felsőbb leányiskola, a fősulyt annak kellő továbbfejlesztésére helyezném.

Felsőbb leányiskoláink a nyelvi és irodalmi képzés eszközeit használják szintén nevelő oktatásra fel, épen úgy mint középiskoláink, gimnáziumaink: csakhogy a holt nyelvek helyét élő nyelvekkel foglalják el. Ha a kötelezett modern nyelvek egyikének helyébe az olasz illesztjük be öt osztályon keresztül: a negyedik évtől (V. osztálytól) kezdve könnyü könnyü szerrel kevezethetők a nyelvbeli tanulmányok alapján növendékeink a latin grammatika, syntaxis és irodalom kincses házába. A facultativ angol-nyelvtanulás helyett pedig egyik-másik felsőbb leányiskolában elsajátítható volna az új görög nyelv és az ó-görög irodalom ismerete.

Ez a messzebb érhető czél. A nélkül, hogy ennek elérésére czélzó törekvésünket meddőnek gondolnám, sokkal közelebb fekvő czéljára és eszközeire bátorkodom felsőbb leányiskolai oktatás-rendszerünknek utalni. Eddig is humán irányú volt ez; csak szélesíteni kell működés-körét: be kell vonni abba az æsthetikai és bölcselmi tantárgyakat, és kapcsolatosan a «görög pótló» klassikai irodalom- és műtörténetnek, a mythologiának és hősregeköröknek ismertetését, az eddiginél nagyobb mértékben, mégis a nőnevelés igényeihez alkalmazottan.

Igaz, hogy a kiterjeszkedés ismét túlterhelésnek nyitna útat, — ha ugyan csupán a meglevő tantárgyak mellé sorakoztatnánk az újakat. De én világért sem óhajtom ezt. A mit tervbe ve-

szek s javaslok, az a humán nevelő oktatás teljességének s e mellett a nőknek a közéleti hivatás betöltésére való képesítésének *bifurkálással* történő biztosítása a felsőbb leányiskolák két utolsó évfolyamában következő módon:

Az első rendü felsőbb leányiskolák már eddig is ketté ágazó képzésre törekedtek: felső osztályaiknak volt általános műveltségi, és volt pædagogiai (tanitónő-képzési) szakirányuk. Azonban nem vagy egyik vagy másik czélra, hanem egyikre is meg a másikra is törekszünk szolgálni a szervezet és tanterv értelmében. Ez pedig nem csak túlterhelésnek, de mindkét irányban a félsiker koczkázásának is csiráját hordja önmagában. Midőn legteljesb mértékben méltánylom a felsőbb leányiskolai szervezet bölcs czélzatát; megvalósításának az eddigi tapasztalatok és az újabban-újabban fölmerülő korigények szerint alkalmasabb eszközeit keresem, az általános műveltségi és szaktárgyak külön csoportosításában.

Az V. és VI. osztály a csupán magasb általános müveltség elsajátításáért tanuló növendékek csoportjának a nyelvi képzés mellett æsthetikai oktatást nyújtson, az eddiginél mindkét irányban kiterjedtebb mérvben; de a pædagogia és didaktikai elméletek, módszer és gyakorlatak által túlterhelést ne okozzon. Bár kivánatos volna mindezek tudása, nélkülök is bevégzett humán nevelő oktatás lesz fenti módon leányaink osztályrésze.

Ellenben a négy alsó osztály általános ismereti és nyelvi — alaki — oktatása a további szakképzésnek biztos alapul szolgálás mellett arra is módot nyújt, hogy felismerjük, kinek van hivatottsága az általános müveltség mellé nevelő vagy oktató képesítés megszerzésére s esetleg közpályán való hasznosítására.

E folyóirtat januári füzetében érintettem már, (ismét csak utalok annak fontosságára) hogy a tanitónő-képzés két alsó évfolyama az általános ismereti és bevezető tantárgyak mellett csupán a nevelés és modszerének pragmatikus tanitására és a nevelési gyakorlásra szoritkozzék; a tanitás és módszere valamint gyakorlata pedig az összes vonatkozó tananyaggal a két utolsó év tantárgyául osztassék be.

Ha a tanitó-képzés ez elvi jelentőségü beosztása érvényesül,

a felsőbb leányiskolák V. VI. osztályai nem lesznek csonka preparandiák (minek hátrányait ma sinlik), sem zugpreparandiák (minőkül a szakközönség nem ok nélkül tekinti ma). Teljes, kerek, befejezett képzést nyújt így az általános műveltség mellett a felsőbb leányiskola a nevelő pályára, mely egyszersmind a tanító pálya alapját képezi, a mire a didaktikai szaktárgyak és gyakorlat elsajátítása a következő két évfolyamban biztosan építhető.

Épen ez a biztosság hiányzik most a felsőbb leányiskolák tanítónő-képzésénél: mindenből egy kicsit; semmiből teljeset, a gyakorlatból pedig alig valamit nyújt az V. VI. osztály. Az elméleti szaktárgyak részint az általános műveltséget és ismereteket szolgáltató tananyag s ebben a nyelvoktatás uralkodó tulsulya miatt, részint a nevelési és oktatási tárgyak együttesen előadása s egymást zsugorítása miatt hézagosak és szerves kifejtést nélkülözők; a gyakorlat pedig azon okból elégtelen, sőt értéktelen, mert megfelelő gyakorló iskola és annak élén hivatott minta-tanító, valamint a gyakorló tanításnak az elméleti előadásokkal szerves összefüggése természetszerüleg hiányzik felsőbb leányiskoláinknál.

Nem is lehet kívánni, hogy ily dilettans tanítónő-képzés torsója kedvéért gyakorló iskolának is egésze vagy akár torsója tartassék a felsőb leányiskolával szerves kapcsolatban fenn. És nincs is benne elég köszönet, hogy a tanítónőket képző intézetek III. és IV. évfolyamai fele más növendékekkel: részint az ott rendszeresen 2 előző éven át képzett, részint a felsőbb leányiskolákból bizonyára igen művelten, de ép oly bizonyosan hézagos szakképzéssel kikerült leányokkal népesüljön be, mert a haladás nem lehet tervszerü és egyenletes, vagy egyik vagy másik előképzésü csoport rovására fejlődik. Mig ha a képző intézeti I. és II. osztály épugy mint a felsőbb leányiskolai V. és VI. osztály a neveléstani fő- és melléktárgyak feldolgozásában fárad, a didaktikai tantárgyak pedig csupán a képző intézeti III. és IV. osztályban csoportosíttatnak: a tanulmányrendszer egyöntetüsége és természetessége mellett mind a humán irányú felsőbb leányiskoláknak, mind a szakirányú képzőintézeteknek saját különleges képzési munkaterükhöz és azon

saját szaktanulmány-tárgyaikhoz jutván, teljes sikerrel működhetnek.

Tanításra nem minden nő hivatott, nevelésre majdnem kivétel nélkül mind. És a menyiben nem keresnék vagy nem találnák közpályán hivatásukat: a családi kör női munkaterén is legüdvösebben érvényesülhet az általános műveltséget kiegészítő nevelői szakképzettség. Ezért ohajtanám, hogy a felsőbb leányiskolák az általános magasb műveltség adása mellett eddig is czélba vett szakképzést kizárólag a nevelés elméletének és gyakorlatának közlésével nyujtanák növendékeiknek.

Az elmélet mellett a gyakorlatot is hangsulyozom, a gyakorlatot, mely nélkül a képzés félszeg, és a melyet könnyű szerrel megadhat a nevelőnő-(kisdedóvónő) jelöltnek egyrészt a felsőbb leányiskolai internátus, másrészt a minden felsőbb leányiskolánkkal könnyen kapcsolatba hozható mintaóvóda. Ugyanis minden ily székhelyül szolgáló város rá van az 1891. XV. tcz. által utalva új, és teljes fölszerelésü kisdedóvó intézet felállítására: nincs könnyebb, mint ez új intézetet a felsőbb leányiskola pedagogia tanfolyamával hozni összeköttetésbe, és ellátni kitünő nevelőerővel.

Készen levén így a minta-kisdedóvó intézet, s az V. VI. oszt. növendékek, kik képezdei I. és II. osztályt végeztek, bő alkalmat nyernek rendszeres ovodai gyakorlatra. Ha a nevelés disciplináit épen a kisdednevelésre vonatkoztatással adják a tanerők elő, a mellett, hogy a legjobb, teljesen induktiv módszerü nevelés tudományában, művészetében teszik jártasokká növendékeiket s így a didaktikai tárgyakat és gvakorlatot ismertető III. és IV. képzőosztályra legjobb alappal készítik a leendő tanítónőket elő s egyszersmind kisdedóvónői teljes tanfolyamot végeztessen velök s így képesekké teszik vagy a kisdednevelői közpályán élethivatás betöltésére, vagy (és én a nőnevelés színvonalának emelése s irányzása érdekében erre fektetek legnagyobb súlyt) a családi körben női, anyai hivatások okszerü teljesítésére. Épen ezért nem félek én az okleveles óvónőknek ily módon megsokasodásától: művelt nőket, anyákat nevelünk mi első sorban felsőbb leányiskoláink szakirányú ágazatában.

Ime a leánygymnáziumnak, vagyis leányaink humán irányú nevelő oktatásának meglevő intézete, fejleszthető továbbképzésre, közpályára is képesítő, de e mellett női hivatáskörben hagyó szakágazata: a felsőbb leányiskolában, ennek az V. osztálytól kezdve leendő bifurkálásában és kisdednevelőképzéssel oly módon való kapcsolatosságában, hogy egyszersmind biztositva legyen az eddiginél nagyobb sikerrel a tanítónőképezde III. osztályába történő átlépés.

Debreczen. Eötvös K. Lajos.

A H.-M.-VÁSÁRHELYI ÓVÓNŐKÉPZŐ INTÉZETRŐL.

(Levél a szerkesztőhöz).

Szives felszólításodra megismertetem a hódmező-vásárhelyi óvónőképző-intézetet, bár némileg aggaszt az a körülmény, hogy még oly kevés a mondani valóm. Mert hisz intézetünk e zsenge kisded, ifjú életének még csak első heteit éli. S bár mily kedvesnek is tartják is azok, kik születése óta mindig körötte vannak, s minden perczüket neki szentelik, a kisded első fejletlen gőgicselését, bizonytalan nézését, félig öntudatlan mosolyát — mindennek csak kevés jelentősége van a gyermekszobán túl, s így én is könnyen úgy járhatnék leírásommal, mint a hiú anya, ki gyermeke ügyességét, okosságát magasztalván, bámulva tapasztalja, hogy dicséretei siket fülekre találnak.

Csak röviden mondom el tehát azt, mi netalántán érdeklődést kelthet intézetünk iránt; és fenntartom magamnak a kimerítő tudósítás szabadságát arra az időre, midőn a fejletlen, gyenge babából erőteljes és hivatását öntudatosan teljesítő ifjú lesz.

Intézetünk november hó 2-dikán nyilt meg, és 3-dikán megkezdtük az amúgy is 2 hónapot késett tanítást; noha az épület és még inkább annak belső berendezése még mind ez ideig is készületlen és hiányos.

Mindenekelőtt az épületről és beosztásáról értesítlek. Intézetünk a város legmagasabb pontján emelkedik. 2 oldalról szabad tér — az úgynevezett vásártér — egy felől gazdasági udvar, és a 4-dik oldalon kert veszi körül. Az épület földszintes — nagy kiterjedésű — négyszög; terjedelmes udvarral; melyet már a legközelebbi tavaszszal parkirozni és fásítani fogunk; oly módon

azonban, hogy elegendő tér maradjon korcsolyázásra, nyáron labdázásra, és az árváknak játszóhelyül.

Az utcza felől 2 kapu vezet az intézetbe. Az 1-sőn bejőve, széles, fedett folyosóra lépünk, mely három oldalán környezi az intézetet. A 4-dik oldalon — a gazdasági rész előtt — nyitott folyosó van. Jobbra haladva, először is az osztályokhoz jutunk. Ezek gyönyörű, tágas 5—5 nagy ablakkal ellátott, szellős termek, 40—40 növendéknek való helylyel. Ez idén azonban 200-nál is több növendék jelentkezvén az I. osztályra, ministeri engedélylyel 50 növendéket fogadtunk be az I-be és 30-at a II. osztályba. Az osztály felszerelése: csinos iróasztalok 2—2 növendék számára, de elkülönített zárható fiókokkal; Thonet-féle faszékek; tanári asztal; és a tanuláshoz szükséges eszközök u. m. tábla, térképek, stb.

Az osztályokon túl a szertár — egyszersmind könyvtár is — azután az igazgatói iroda — egyuttal tanári szoba — következik. Azután az igazgató lakása (3 csinos szoba, konyha s egyéb mellékhelyiségek, s végül a 2-dik) kapu. Ezen helyiségek együttvéve az épület négyszögének egy oldalát foglalják el; s ablakaik az utczára — jobban mondva szabad térre — nyitnak.

Az 1-ső bejárat felől balra az első helyiség fogadó szoba, s egyuttal az internatust vezető tanítónő nappali szobája. Következik ismét egy tanítónői szoba, majd a vezető tanítónő hálószobája, melynek ajtaja a növendékek hálótermébe vezet. A hálótermek közül 2-, igen nagy 4 ablakos (20—20 növendékre számítva), a 3-dik kisebb és 10 növendékre lett berendezve. Jelenleg azonban kénytelenek vagyunk 25—25 növendéket elhelyezni a nagyobb hálótermekben, mert árvaházunk még nem lévén készen, az árvákat és dajkájukat helyeztük el a 3-dikban. A hálótermekben vaságyak, alacsony éjjeli szekrénykék, melyek egyuttal ülőhelyül is szolgálnak, és vas állófogasok vannak. A 2-dik nagy hálóterem között van a mosdószoba, ezzel szemben a folyosón a fürdőszoba. Sajnos, hogy vízvezetékünk nincs; s hogy mindkét helyiség szűk.

Az itt felsorolt helyiségek fekvése kitünő. Kert veszi körül, s így jó friss levegő özönlik be. Azonkívül pedig keletnek fekszenek és így rajtuk át a kelő nap első sugaraival köszönti az ébre-

dezőket. Ezzel végig haladtunk az épület 2-dik oldalán is. A 3-dik oldalt a gazdasági épületek veszik igénybe. Mosókonyha, kamra, konyha, cselédszoba, majd ebédlő és a szolga lakása. Ezen helyiségek is világosak; és megfelelnek czéljuknak, csak az kár, hogy konyha és ebédlő között — kocsibejárat levén — nincs egyenes összeköttetés, hanem néhány lépcső vezet az egyikből le, s a másikba ismét fel; mely körülmény — különösen téli időben — sok bajnak lehet okozója. A 4-dik oldalt az óvóda 2 szép nagy helyisége, az árvák hálóterme 22 vasággygyal, az óvódai dajka szobája, a betegszoba és a kapus lakása foglalják el.

Az egész épület, magas fekvésével, szép nagy ablakaival és ajtóival, csinos és tekintélyes. Jövőre az utcza felől 2 méter széles kert csinos kerítéssel és 2-tős fasor fogja az egészet körülvenni, miáltal sokkal tetszetősebb lesz.

Az épület leírása után áttérek az intézet belső életünk ismertetésére. 50 benlakó növendékünk van; ezek között egészen felnőtt érett leányok is; nagyobbára azonban 14—19 évesek. Az ország minden részéből jöttek; és így nyelvre, szokásra, képzettségre és felekezetre nézve igen különbözők. Remélem azonban, hogy a közös tanulmány, közös szórakozások; a mindnyájunkra egyenlően kiterjedő gondoskodás; a közös otthon, mely valamennyit egy nagy család tagjává avatja, kiegyenlíti az éles különbözeteket; és megteremti intézetünkben az egészséges jó szellemet, melynek segítségével valamennyi növendékből jó honleányt, munkás, házias, melegszívű és vígkedélyű gyermekkertésznőt és derék szakképzett óvónőt képezhetünk.

Növendékeink életmódja a következő: Reggel 6-kor kelnek; 7-ig öltözködnek, a hálótermeket rendbe hozzák, az osztályokban törülgetnek és reggelihez terítenek. 7-kor reggeli; (tej és zsemlye) 7—8-ig feladataikat ismétlik. 8—12-ig tanórák, ének és óvódai gyakorlattal váltakozva. Minden óra közben 5, 10-kor 10 percznyi szünet.

A tanításban — a rendes tanári karon kívül, melynek tagjai: Peres Sándor igazgató, Eszner Leó r. tanár, és Dúzs Ilona tanítónő, végre magam, ki az internatust is vezetem, — még

az óvóbácsi Fodor Lajos, 5 hitoktató, és dr. Imre József intézeti orvos is részt vesznek.

1/21-kor ebéd (3 fogás); 1—2-ig szünet, 2—4-ig testgyakorlat, kézimunka vagy énekóra. Jó időben a testgyakorlatot, olykor séta képezi. 4-kor ozsonna; 4—5-ig szabad idő. 5—7-ig a feladatok tanulása, és hegedűgyakorlat. 7-kor vacsora (egy tál étel); 7—9-ig szabad foglalkozás; ének, játék, mulatozás. Ezen idő alatt a tanítónők — bár nem állandóan, de 1—1 órára vagy félórára bemennek a növendékek közé és osztoznak mulatságukban. 9-kor czipőiket és ruháikat tisztogatják a növendékek, azután mosakodnak, fésülködnek. 1/210-kor a felügyelő tanítónő eloltja a lámpát és: «átveszi egy tücsök csendes birodalmát.»

Vasárnap reggel a növendékek felekezetük szerinti csoportokban templomba mennek; aztán levelet írnak. A nap hátralévő részében szabadon foglalkoznak. Van is olyan jó kedv, fesztelen mulatozás, éneklés és játszás, hogy szinte megifjul az ember lelke köztük. Havonként egyszer van kimenőjük; de még ennek sem igen veszik hasznát, miután a növendékeknek nagyobbrésze idegen itt.

Mióta megnyilt az intézet, kétszer volt iskolai ünnepélyünk. Először az nap, mikor a növendékek bejöttek; másodszor pedig ő felsége névnapján. Ez utóbbi szépen sikerült. Volt karének, (hymnus és királynődal, mely utóbbinak szövegét az intézet igazgatója, zenéjét pedig zenetanárja szerzette; volt szavalat, és Peres Sándor igazgató által mondott lendületes beszéd, melyben a növendékeket a felséges asszony által nyujtott magasztos példa követésére, többek közt a következőkkel buzdítja:

«.... A hatvanas évek derekán történt. Égető szükség volt az uralkodó és nemzet kibékülésére; az idő viszontagságai s a jövő reményei mind ezt parancsolták. Olyan kibékülés kellett, mely nemcsak hiján van a keserűségnek, de édes örömmel tölti be mindkét fél szívét. Az ilyen kibékülés a legigazibb, legáldásosabb, de legnehezebb. Az atya és gyermek, az uralkodó és nemzet, talán nem is köthette volna meg ezt a szent békét; el kellett jönnie közéjük a magyar népmesék angyallelkű királynéjának, a ki ép olyan hű feleség, mint a milyen édes anya. És a tündérkirályné eljött, első szava az volt, hogy: «ha a császár dolgai

Olaszországban mennek rosszul, az nekem nagyon fáj, de ha Magyarországban mennek dolgai rosszul, az engem megöl.» Szíve szerint mondta s volt ereje hozzá, hogy az atyát gyermekével kibékítse s hogy ezt a békét, szívének teljes örömét, a szeretet varázsával mindkét fél boldogítójává tegye. — Ez a királyi példa álljon a magyar nők előtt szüntelen. Nyelv és felekezet részekre bontaná nemzetünket, ha magyar nőink a béke apostolai nem volnának. — Nem a különbségek élesítése, hanem kiegyenlítése, nem a háborgó szív zaklatása, hanem megnyugtatása, nem a gyűlöletnek, hanem az egygyé olvasztó szeretetnek hirdetése, plántálgatása és erősítése vár nőinkre s különösen a magyar nevelőnőkre. Az életben bő alkalmuk nyilik kibékiteni a gyermeket a gyermekkel, az embert önmagával, a magyart a magyarral. Végezzék ezt a munkát, bármily nehéz, bármily csekély sikerrel kecsegtet is, végezzék a királyi példán lelkesedve, végezzék zajtalanul, de hiven, javára az édes hazának, javára a szent koronának!

Az országos örömünnepre, melyen a kibékülést király és nemzet megpecsételé, alig 9 év multán 1876. január havában országos gyász következett. *Deák* Ferencz, a haza bölcse ravatalon pihent. Egy ország állt könnyben a ravatal körül, melyet felséges asszonyunk saját kezével koszorúzott meg s mely előtt térdre borulva siratta hazánknak veszteségét. A legelső magyar nő legelső volt az örömben és legelső a gyász napjaiban is, hogy az együttérzés fényével derültebbé tegye amazt s enyhítse ennek félelmes sötétségét. Legelső volt a koszorújával; hiszen csak királyi nagyság nyújt babért királyi nagyságnak. — Óh, ne feledjék önök, hogy a nőnek, álljon bár fent nemzetek fölött, vagy lenn a pórnak egyszerű soraiban: mindig és mindenütt ez a hivatása. Örüljenek és sirjanak övéikkel; örüljenek és sirjanak a nemzettel. Hirdessék, áldják e haza nagyjainak dicső tetteit s halhatatlan nevét és teljék be szívök nemes önérzettel, nemzeti büszkeséggel, nemzeti félisteneink dicsőítésekor Csak a nemzeti érzésnek eme, a kőszíveket is egybeforrasztó tűzével tehetnek talpig magyarrá mindenkit, «a kit e föld hord s egével betakar.»

Végül egyszerű történetet mondok el. . . . Gödöllő vidékén egy szegény csőszházat nagyon meglátogatott az Úr. A kenyérkereső férj és apa halálos ágyon vivódik s a hű feleség egyik kezével ápol, a másikkal éhező gyermekeinek könyeit törli le. Úrinő látogat a pusztuló családhoz. Nyájassága bizalmat önt a gondok alatt roskadozó anyába, szelidsége derűt csal a gyermekek síró ajakára s áldó keze enyhíté a beteg szenvedéseit és az éhezők nyomorát. A gondviselés küldte, hogy a hol a legnagyobb a szükség, legyen ott a segítség. És a beteg apa lábra kél, a sinlődött családra újra földerülnek a csendes megelégedés napjai. No-

vember 19-én a gödöllői királyi lakba kis leányka megy, kézen vezetve öcsikéjét; az pár jérczét, ez pár galambot visz. Eljutnak a felséges asszony elé s ott remegő hangon üdvözli a leányka a «királyi nagyasszonyt» és átadja a névnapi ajándékot, melylyel — mondja — «azért szolgálunk, mert nagyon szeretjük.» A királyasszony szemében az öröm gyöngyei tündöklenek s ajkai erre kérik az ártatlanokat: «Szeressetek ezután is és imádkozzatok értem tiszta szivetekből!» — Ime, a fenséges nevelői példa. Nem veti meg ízléstelen együgyűségeért, rongyaiért a nyomort, hanem fölkeresi azt, hogy jót tegyen és neveljen. Nem küldi, hanem magához hívja a gyermeket; hiszen a biborhoz oly szépen simul a rongy ha a kettőt gyermekszeretet csatolja együvé. Legnagyobb nevelő a szív s csak az a nevelés oldotta meg feladatát, mely a szív ártatlanságát megőrizi, de öntudatossá teszi. «Szeressetek és imádkozzatok!» E szózatot követve járjanak el nevelői hivatásukban a földi menyországgá lesz az óvóda kicsiny világa.

És a mikor ez ünnepre emlékeznek, valahányszor az itt hallottakra gondolnak, valahányszor felséges királynénk nevét emlegetik s az ő magasztos honszerelmén és női erényein emelkedik szívök, valahányszor alkalmuk van követni a nagyszerű példát: lehetetlen nem érezniök a gödöllői kis leánynyal: «nagyon szeretjük.» A ki a hazának, az erénynek szeretetére tanít: önmagát is megszeretteti velünk. Nagyon szeretjük a felséges asszonyt s imádkozunk érte tiszta szívünk szerint:

Magyarok Istene, a te kezed áld, véd,
Áldja meg, védje meg a magyar királynét!

A szép beszéd nagy hatással volt a növendékekre, kik délután — a tanárok és tanítónők jelenlétében és közreműködésével — tánczoltak; és így az egész nap emelkedett ünnepi hangulatban telt el.

Ünnepélyes megnyitónk még csak a jövő hónapban lesz, melyhez — mint hiszszük és reméljük — a magas kormány is küld képviselőt.

Most még néhány szót az intézet verőfényéről, a mindannyink által szeretett és beczézgetett kicsinyekről.

Intézetünkhöz árvaház is csatoltatott. 22 kis gyermek, mind tanító árvája, lesz a lakója. E kicsinyek a bejáró gyermekekkel együtt fogják az óvódát látogatni, és gyakorló iskolát szolgáltatnak növendékeinknek. Eddig még csak 5 gyermek érkezett meg; két

fiucska és három leányka. A legkisebb még csak 3 és fél éves. Valamennyi messze földről való.

Megvallom, félve vettem át az első kettőt édes anyjától; mert attól tartottam, hogy nagyon megsinylik az anyjuktól való elválást s az új környezet és a változó életmód hatását. De legnagyobb örömömre valamennyi igen könnyen — úgy szólván minden baj nélkül — szokott meg nálunk. Ma már nagy családunk minden egyes tagját ismerik, s vidáman futnak elénk, ha meglátnak. Énekelnek, ugrálnak és vetekednek egymással, hogy ki szeresse «nagyobban» a nénikéket. E kicsinyek képezik házunk díszét, örömét! S jól esik csillogó szemükből, gömbölyű arczocskáikból látnom, hogy ők is jól érzik magukat közöttünk, hogy «itthon» vannak nálunk. E rideg szó «Árvaház» elveszti szomoru jelentőségét. Itt nincsenek árvák. Nagy családunk legkisebb, és legszeretőbb gonddal ápolt gyermekei ők.

A kicsinyekkel az óvódai órákon kivül állandóan az óvódai dajka foglalkozik. Fiatal, szelid, kellemes nő; maga is tanító özvegye — ki szeretetteljes odaadással ápolja kicsiny seregét. Velök eszik és alszik is. Ő öltözteti, gondozza, ő viszi sétára a gyermekeket. Ő javítja és tartja rendben a holmijokat. Ezen teendőiben hetenkint más-más képezdei növendék segédkezik neki; részben azért, hogy ezáltal munkáján könnyítsen, főképen pedig azért, hogy mihamarább és teljesen hozzászokjék jövő hivatásának gyakorlati oldalához; megszokja, megszeresse a kicsinyekkel való foglalkozást, szívesen teljesítse azokat az apró szolgálatokat, melyeket a gyermekszoba ró ránk, s hogy megtanuljon segíteni a gyermek apró bajain, és örülni apró örömeinek.

A kicsinyek $^1/_2$ órával előbb étkeznek, mint a nagyok. Étrendjük délben ugyanaz, mint a növendékeké; reggelire és ozsonnára tejet és zsemlyét, vacsorára hig tojást, hideg sültet vagy tejbefőtt ételt kapnak.

Ezzel elmondottam mindent, mit intézetünk jelenlegi állapotáról mondhattam. Jól tudom, hogy még sok és nehéz feladat megoldása várakozik ránk; sok nehézséget kell még leküzdenünk; sok mindent megteremtenünk és meghonosítanunk, a mi még csak

eszmeként él szíveinkben, míg azt mondhatjuk, hogy intézetünk teljesen megfelel hivatásának és a magas kormány nemes intentiójának; de azt bátran állíthatom, hogy az eszmény erősen él lelkünkben; s hogy minden erőnkből azon leszünk, hogy mielébb és minél tökéletesebben meg is valósítsuk. Szives idvözlettel:

Hód-Mező-Vásárhely.

Steinitzer Vilma.

AZ IDEGEN NYELVEK TANÍTÁSÁHOZ.

A Journal of Education című tekintélyes angol nevelésügyi folyóirat hónapok óta foglalkozik apróbb czikkecskékben az «idegen nyelvek tanításának» kérdésével, mely nyelvek alatt a franczia és németet érti. Nagy érdeklődéssel tanulmányoztam át e czikksorozatot, melyek tárgyuknál fogva bizonyos tekintetben internationális jellegűek és értékűek és mint ilyenek e téren a mi gondolataink, eszméink, részben eljárási módozataink tisztázásához is hozzá járulhatnak. Különös, de úgy van — megtörtént — és így megvallom, hogy mielőtt a czikkek egyes állításait részletezve, az értelem világánál bonczolás, tárgyalás alá vehettem volna, azon vettem magam észre, hogy azok együttesen érzőtehetségemre hatottak és önkénytelenül felébredt bennem a sajnálkozással párosult megnyugvás, megelégedettség, káröröm érzésének bizonyos vegyüléke, hogy hát szegény jó angolok ők is csak ennyire vannak ezen a téren! Ők is ugyanazon mizeriák «járma alatt nyögnek», mint a mi iskoláink az idegen nyelvek tanítását illetőleg. Sőt megvallom, megmosolyogtam, hogy az egyik czikkecske bennünket hoz fel mintának, a mennyiben szerinte mi — talán nem is egészen öntudatosan és nem is mindig, de legalább egyszer-egyszer visszamegyünk a természetes állapothoz és először tanítjuk meg a gyermekeket beszélni és azután a nyelvtudást mint eszközt használjuk az iskolai tanításnál. Részemről egyetértek a czikkecskével, hogy ez nem mindig történik meg nálunk, s azt meg már bizonyosan állíthatom, hogy ez eljárás öntudatos volta csak a legritkább esetben okolható meg a fenn jelzett motivummal.

De ne előlegezzünk, tartsuk sorrendet. Dicsérjük meg minden előtt az angolokat, a miért e kérdéssel oly behatóan és annyi ki-

tartással foglalkoznak és mutassunk rá vitatkozásaikban a főbb és fontosabb kérdésekre, állításokra, megokolásokra és megvilágosításokra. Meglehet, hogy nem sok újat tanulunk belőlük, az is meglehet, hogy e munkánknak kevés lesz a gyakorlati haszna, de a magunk álláspontjával, helyzetével, irányaival, törekvéseivel való összehasonlítás, — a mit közben önkénytelenül is végzünk — mintegy jobban megismertet bennünket a saját helyzetünkkel, a saját bajainkkal, és többeket közölünk — a mi csakugyan felette kívánatos lenne — esetleg arra ösztönöz, hogy az idegen nyelvek tanításánál felmerülő nagy hibákra, a tapasztalatokkal illusztrálva őszintén rámutassunk, ezekre az illetékesek figyelmét felhivjuk és hozzászólását kikérjük.

Igy tették ezt az angolok is; az ő czikkeik is lamentálással kezdődnek a tényleges állapotok tarthatatlansága felett: Az idegen nyelvtanítás terén elért eredmény nincs arányban a ráfordított idővel, — mondják, az anyagi czél nincs elérve, nyelvtudási anyag, szerzése, úgy szólván semmi, az alaki czél, a lelki tehetségek fejlesztése az idegen nyelvek tanítása közben, mint kitüzött czél még csak nem is szerepel; mert a legtöbbször azt sem tudja az idegen nyelv mestere, hogy ilyen czélból is lehet tanítani. Keresvekeresik az angolok e megdöbbentő eredménytelenség okait? szembeakarnak szállani velük? javítani óhajtanak, mert az állapotokat ezen a téren tarthatatlanoknak ismerik el. Változtatni, módosítani, alakítani, újat és jót teremteni kivánnak és azon vitatkoznak: miben van hát, hol rejtőzik a visszásság, a baj *fő oka?*

Az eszmecsere aztán *két* irányban indul meg, a mennyiben némelyek az uralkodó *módszereket* támadják meg, szedik részekre és azok fogyatkozásait, természetellenes voltát bizonyítgatják, míg mások a hibát különösebben az *egyénekben*, a *tanítókban* keresik és a módszer felett csak annyiban mondanak ítéletet, a mennyiben a tanító és annak eljárási módja egymástól el nem választhatók.

Nincs szándékom az elvont módszer felett vitatkozók beszélgetéseivel hosszasabban foglalkozni, mert magam is egész lélekkel, minden gondolatostul azoknak a pártjához csatlakozom, a kik a

bajok fő okát az *egyénekben*, a *tanítókban* keresik. Bennök, egyedül bennük van a hiba, ha meddő az oktatás, a módszert az ő egyéni tudásuk, rátermettségük határozza, hogy úgy mondjam teremti, követeli meg. «Az a módszer a leghelyesebb, a mely eredményre vezet». Folytassuk ezt a régi igazságot és mondjuk: az a módszer vezet leginkább eredményre, melyet a tanító a saját és a gyermekek egyéniségével összhangzásba tud hozni, melyet tökéletesen megért, melynek alkalmazásánál azt érzi, hogy ő találta fel, hogy énjével összeolvadt, hogy lényéhez hozzátapadt «mint esti szélhez a virágillat» és melyet magától külön állva el sem tud gondolni. Szomorú dolog, mikor a tanítót módszerre kell tanítani, szomorú dolog mikor az idegen nyelvmester minden inkább csak nem tanító egyéniség, a melynek — t. i. a tanítói egyéniségnek — egyik főkelléke a módszeres rátermettség. Világért sem mondom ezzel, hogy a módszerek (módszertan) tanulása haszontalan idővesztegetés. Ez a tudomány ideálisan tökéletes módok alkalmazására hívja fel a tanító figyelmét, melyeket az életben, a gyakorlatban ugyan meg nem találhatunk, s úgy a mint tanuljuk, soha sem alkalmazhatjuk, de a feléjük való törekvés buzdítólag hat munkásságunkra!

Kisértse meg ezt vagy azt a módot, ajánlják nekünk, meg is kisértjük, de eredményt csak abban az esetben érünk el, ha saját egyéniségünk és növendékeink értelmi fejlettsége szerint átalakítottuk. És sajátságos, ha átalakítottuk, meg vagyunk győződve arról, hogy egészen a mi egyéniségünk teremtette meg, — elvész a külső befolyás hatása — bizonyos tekintetben büszkék vagyunk rá, hogy kitaláltuk és azt valljuk, hogy ez az általunk alkalmazott mód mindenik között a leghelyesebb. Sokan ezt tanítói elbizakodottságnak hajlandók nevezni, pedig ez a tanítás eredményének egyik kelléke. Szerintem a sikert rendkivüli mértékben biztosítja, ha a tanító át van hatva annak az igazságától, hogy az általa alkalmazott mód jó, a legjobb, melyre idáig eljutott. Csakhogy természetesen azt is kell tudnia (és ez bizonyosan megóvja az elbizakodottságtól), hogy a gyakorlati tapasztalatok az eljárási módokat úgy szólván észrevétlenül folyton alakítják, változtatják, fejlesztik,

tökéletesítik, s hogy a megállapodás ezen a téren hanyatlást jelent. Milyen érdekes volna, ha egyes tapasztalt tanítók módszereik fejlődéséről tantárgyaik köréből számot adnának! Mennyit lehetne ezekből okulni, tanulni! a fejlődő tanítói egyéniséget megismerni és eszközül használni az elméletek, az általános módszertani elvek felállításánál.

A tanításnak talán egyetlen tárgyánál sem volna erre olyan nagy szükség, mint az idegen nyelveknél. Ha pld. az idegen nyelvmesternek, mielőtt alkalmaznák, még ha van is oklevele, számot kellene adni a módról, mely szerint tanít, a változtatásokról, melyeket tanítói pályája alatt eszközölt; milyen könnyen meg lehetne tudni tanítói egyéniség-e vagy sem? vannak-e kellő lélektani ismeretei? tudja-e, szokta-e azokat tanítás közben alkalmazni? Ismerős-e a két fontos czéllal? Tudja-e, hogy a nyelvismeret megszerzése csak értelmi munkásság eredménye lehet? stb. stb. szóval nagyon sok fontos dologról meg lehetne ily módon győződni.

Az angolok, sokat vitatkoznak azon, hogy ki tanítsa az idegen nyelveket? ki van rá hivatva? Született franciákat, németeket alkalmazzanak-e? vagy az idegen nyelvet értő és beszélő angolokat? A czikkecskék pro- és contra sok féle okból szólanak hozzá e kérdéshez. Náluk úgy látszik még kivételesebben fordul elő, mint nálunk, hogy a saját vérüket alkalmazzák az idegen nyelvek tanításánál. Az idegen ajkú nyelvmesternek egyik heves védője megengedi ugyan, hogy kevés a hivatottak száma azok között, kik elhagyják hazájukat és idegen földön keresnek kenyeret mint nyelvtanítók, de szerinte miután ez köztudomású dolog, lehet ellene védekezni és addig válogatni, míg jó nem akad. Ha azonban sokszor egyátalán nem akad, hogy akkor mit csináljanak, arról hallgat a krónika, valamint a keresés közben eltelt idő anyagi és erkölcsi káráról sem emlékezik meg. Fő-fő kifogásul a kiejtést említi, a mi minden esetre meggondolandó dolog, főként az angoloknál, a kik olyan végtelen nehezen tanulják meg az idegen nyelvek, különösen a német nyelv kiejtése. Ezt az állítását aztán rettentő példákkal is illusztrálja, a milyenekről annak csakugyan fogalma sincs, a ki nem hallott angolokat, nem nálunk,

nem olyanokat, kik néhány évi németországi tartózkodás után kerültek ide, hanem angolokat otthon a saját hazájukban németül diskurálni. Szóval — mint helyesen mondják — nekik csakugyan nincs nyelvtehetségük, természetesen, mint nemzetről szólva és így náluk a kiejtés minden esetre jobban számba veendő, mint mi nálunk, a hol az évezredes soknyelvüsködés a nyelvtehetséget nagyobb mértékben kifejlesztette. Vitatkozó példákkal bizonyítja azt is, hogy a hazaiak (angolok) is sok hibát követnek el a fegyelmezés terén és hogy az eredménytelen tanítás nem az idegenek privilégiuma kizárólag.

Érdekes erre a czikkre a «Journal» szerkesztőjének megjegyzése, a ki azt kérdezi az irótól, hogy miután Angliában csaknem mindenütt született francziák és németek tanitják ez idegen nyelveket, vajjon jobbnak találja-e tanításukat, mint Franczia- és Németországban az *angol nyelvét*, a hol azt úgy szólván kizárólag francziák és németek tanítják? Még érdekesebb volna érdemleges választ hallani rá, csakhogy azzal czikkíró — legalább még eddig — adós maradt.

De megszólaltak sokan, a kik a mellett vannak, hogy az idegen nyelvek tanítása angolok kezében legyen és mondanom sem kell, hogy ezek sokkal több oldalúan és alaposabban argumentálnak. Kihagyom e vitatkozásokból a teljesen specifikus angol vonatkozásokat, hogy az általános értéküeket jobban szem elé állíthassam.

Az egyik tekintélyes vitatkozó egyik állításában a pædagogus és az angol ember egyszerre szólal meg, a mikor a kiejtés fontosságának hangsulyozására megjegyzést tesz, azt vetvén fel kérdés alakjában, hogy vajjon mi fontosabb még a nyelvtanítás közben is: a helyes kiejtés elsajátítatása? avagy az értelem fejlesztése? Mint pædagogus érzi, hogy az alaki czélt sokszor szem elől téveszti az idegen nyelv tanítója, mint angol meg, mintegy azt látszik mondani, mire nekem annak a nyelvnek a tulságba vitt correct kiejtése! végre is nem szorultam rá! No már ha a kettő között választani kellene, magam is föltétlenül az ő pártjára állanék, csakhogy szerencsére sikeresen össze lehet ezt a két dolgot egyeztetni.

Egy másik, a ki angol létére maga is idegen nyelvtanító, még pedig a német nyelv tanítója, a legnagyobb megütközéssel veszi tudomásul, hogy még olyanok is akadnak, a kik az idegen nyelveknek angolok által való tanítása ellen egyáltalában harczolhatnak. Azt mondja, a francziák nem tudnak fegyelmezni és a gyermekek anyanyelvét, az angolt, mint segítő nyelvet nincs szándékuk megtanulni, a németeknek meg az a főhibájuk, hogy önző czélok, az angol nyelv megtanulása, tökéletes elsajátítása a fő dolog náluk s ha ezt elérték, vagy haza mennek angol nyelvmestereknek, vagy nagyobb üzletekben levelezői állást vállalnak Angliában és Németországban egyaránt. Hogy ez a nézet mennyire általánosítva van a németekkel, mutatja az a kis epizód is, a mi velem történt egy alkalommal Londonban. Látogatást tettem egy angol tanfelügyelő (Mr. Fitch) családjánál, a hova csakhamar még két hölgy vendég érkezett. A szeretetreméltó háziasszony mikor engem bemutatott, nevem említésénél a legnagyobb udvariassággal sietett elmondani, hogy milyen rövid idő alatt (szerinte) milyen kitünően megtanultam angolul, mire a hölgyek egyike azt jegyezte meg, hogy a németek rendesen úgy szokták és hogy a milyen (stréber) kitartással tanulnak, és a milyen olcsón dolgoznak — ma holnap egészen kiveszik az üzletet az angolok kezéből. No persze, hogy igyekeztem magam nemzeti és üzleti szempontból mi hamarább tisztázni és persze, hogy jó barátok lettünk.

Czikkíró szerint a franczia és német nyelvmestereket csakis a maguk dolga érdekli és a penzszerzés náluk az egyedüli czél. Magasabb pædagógiai eszmékért ép oly kevéssé tudnak lelkesülni, mint a mily kevéssé érdekli őket az illető iskola, mint a nemzeti kultura tovább fejlesztője, mint a mily kevéssé értik meg a növendékek nemzeti szellemben való nevelésének fontosságát. Czikkiró dicséretes igazságossággal tiszteletet szavaz meg a kivételeknek, a kik előtt udvariasan kalapot emel, s egyedüli hibájukkul azt rójja fel, hogy édes kevesen találhatók Angliában.

Szerinte a dolgon úgy lehetne legjobban segíteni, ha angolokat képeznének ki tervszerűen nyelvmestereknek, gyermekkoruktól fogva tanulnák ezek az idegen nyelvet és aztán elmennének az

illető idegen országba magukat a kiejtésbe bele gyakorolni. Ez volt az eset a czikk irójával is, a ki gyermekkora óta ismerős volt a német nyelvvel és befejezésül két évet töltött német helyen, így megismerkedett a német nyelv szellemével: azaz öntudatosan felfogta a különbséget az angol és német gondolkozásmód — mondat-alkotás — között és gyakorlati kivitelben is be tudta tanítványai előtt mutatni. Egy nyilvános iskolánál működött hosszasabban mint vezetőtanító és tanította a német nyelvet a kezdőknek, míg a haladók tanítását egy olyan német tanító vezette, a ki angolul jól tudott, s a kivel ily módon együtt munkálkodhatott.

Mikor ezt az eljárást olvastam, önkénytelenül arra gondoltam, hogy csakugyan így volna leghelyesebb, az idegen nyelvmesternőket nekünk is, míg a maguk nemzeti nyelvének szellemében taníthatnak a saját gondolkozásunk szerint kellene némileg legalább átalakítani és tanítás közben egy olyan társat melléjük adni, a ki jól értené ezt az idegen nyelvet, a ki segítené a tanítót a gyermekek jellemének, gondolkozásának, egyéniségének a megértésében, a gyermekeket meg a tanító eljárásainak és nyelvének felfogásában. Gondoljuk meg, nem magán óráról, hanem iskolai tanításról van szó és bizony egy sereg gyermek ha látja, hogy tanítója nem érti meg az ő anyanyelvét — még ha alapjában mind jó gyermek is — minden legkisebb alkalmat hajlandó lesz felhasználni, hogy a kínálkozó kedvező helyzetet a maga részére kizsákmányolja. A gyermekek lassanként egészen megszoknák a közvetítő segítséget. Az idegen nyelv tanítójára nézve meg nagy haszonnal járna és tekintélyét minden esetre csak emelné.

E kérdésben az angol értekezésekben sem történt érdemleges megállapodás; de nem is történhetett. Általánosságban kimondani a tételt, hogy kizárólag csak ezek v. csak azok tanítsák az idegen nyelveket, nem lehet; de nem is volna sem tanácsos, sem kívánatos. Német- és Francziaországban, a hol az idegen nyelveket leginkább németek és franczia tanítják, kétségtelenül többre mennek az idegen nyelvek elsajátításában, mint Angliában és ezt érzik az angolok. Azon vannak tehát, hogy ebben a tekintetben ne maradjanak hátra, azon vannak, hogy nekik is legyenek olyan

angol tanítóik, a kik az idegen nyelveket sikerrel tanítsák és igen helyesen járnak el, mikor ezek képzését komolyan sürgetik. Az idegen nyelvmesterek, a kik kitünő tanítói egyéniségeknek bizonyultak, azért Franczia- és Németországból sincsenek kizárva, sőt meg vagyok róla győződve, a legnagyobb elismerésben és tiszteletben részesülnek, s örül az az iskola, a mely őket magáénak mondhatja.

Eltekintve a fontos pædagógiai szempontoktól tehát, már csak a konkurrentia miatt is égető szükség lenne arra, hogy minden nemzet a saját tanítói közül képezzen ki nyelvmestereket, elejét venné ez az idegen elem tömeges bevándorlásának, a mely elemnek *kisebb* hibája az, hogy a nyelvet nem tanítja meg jól. Csakhamar belátná a bevándorlott idegen nyelvtanító, hogy nem elég a nyelvtudás a boldoguláshoz, hanem hogy annak alapos pædagógiai tudományos műveltséggel kell párosulva lenni. A fejlődő gyermeki értelmet és lelket nem bizhatjuk elég gondos, elég tapintatos, elég művelt egyénekre, eléggé rátermett, ügyes tanítókra és nevelőkre, ezt hiszszük és valljuk, mégis hányan vagyunk túlfinyásak az idegen nyelvmesterek műveltségének és tanítói arravalóságának megitélésénél?

Érdekes dolog lenne — egy más alkalommal — az angol vitatkozásnak egyes tételeit a mi helyzetünkből kifolyó és felállítható megokolásokkal és érvelésekkel összehasonlítani. Akkor azt hiszem, csakhamar rájönnénk, hogy nálunk a tényleges állapotok sokkal kedvezőbbek, nálunk már több iskolánál tanítják sikerrel magyarok az idegen nyelveket, mert hát mi a nyelvtehetség dolgában csakugyan jobban állunk, mint az angolok. De azért még nálunk is nagyon nagyon sok a tenni való ezen a téren. A nyelvtehetséget alaposabban kellene fejleszteni azoknál, a kik mint idegen nyelvmesternők szándékoznak működni és alkalmat kellene nekik nyujtani, hogy idegen országokban gyakorolhassák magukat bele az idegen nyelvek tudásába. Épen mert nyelvtehetséges nemzet vagyunk, nekünk pár évtized mulva, ha a nyelvmesternők képzését rendszeresítenék, nekünk úgy szólva szükségünk sem lenne idegen ajkú nyelvmesterekre és lassanként úgyszólván

észrevétlenül oszolnának el az idegen nyelvek tanításánál felmerült, jelenleg komoly bajok. Akkor aztán idegen nyelven, de nemzeti szellemben, nemzeti észjárással, nemzeti érzés-világgal könnyű lenne a magyar gyermekeket fegyelmezni és tanítani egyaránt. Ezt akarják az angolok is (természetesen angol nemzeti szellemben) csakhogy náluk nehezebben fog menni és a czélt csak hosszabb idő mulva érhetik el. Ámbár ki tudja, nem kerülnek-e elébünk a czélnál!

A hol a társadalom olyan melegen érdeklődik minden egyes nevelési kérdés iránt és olyan meglepő anyagi áldozatokat tud hozni az eszmékért, ott úgyszólván semmi sem lehetetlen! Persze, hogy a magyar lányok, tanítónők, a kik kiváló nyelvtehetségeknek bizonyultak, nehány évig külföldön tartózkodhassanak, ahhoz, nem mondom világboldogító, de minden esetre világot mozgató pénzre volna szükség! Nem is kellene sok, azt hiszem, csak bőséges *kamatjaiban* éreznők meg azt a kis nemzeti kölcsönt. Egy kis jóakarat és áldozatkészség s megelőzzük az angolokat.

Budapest. Berta Ilona.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Községi polgári és felsőbb leányiskola a fő- és székvárosban. A *várbeli* polgári leányiskola ez évi szeptember havától kezdve a felsőbb leányiskola V-ik osztályával bővíttetett ki. Ezen, a fővárosi polgári leányiskolák fejlődésére oly nagyjelentőségű mozzanat történetére vonatkozólag a következőket találjuk feljegyezve a «*Polgári Iskola*» 7-ik füzetében: «Már a 80-as években mozgalom indult meg a polgári iskola tanári testület körében a négyosztályú polgári leányiskolák kibővítése végett.

Tanulságos, érdekes eszmecseréket és tollharczokat folytattak a kérdés megvitatásakor. A kibővítés általában szükségesnek ismertetett el; de már abban eltértek a nézetek: vajjon öt, vagy hat évfolyamúak legyenek-e a polg. leányiskolák s hogy a tantárgyak száma újakkal bővíttessék-e, vagy pedig az eddig felölelt tanítási anyag osztassék el 5, illetve 6 évre.

A szépen indult mozgalom egyik legkiválóbb ténye az volt, hogy Póra Ferencz igazgató 1887. évben a fővárosi hatósághoz beterjesztett jelentésében kérte az I-ső ker. polg. leányiskolának V-ik és VI-ik osztállyal való kibővítését, illetőleg felsőbb leányiskolává leendő átalakítását. A tervezett átalakításból akkor, sajnos, semmi sem lett.

A nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 1887. évi 29,000 sz. a. kiadott új tanterve s a reávonatkozó rendelet a polgári és felsőbb leányiskolák között szerves kapcsolatot létesített. A fővárosi polg. leányiskolák úgy iparkodtak beleilleszkedni az új helyzetbe, hogy a franczia nyelvet a tanterv megjelölte terjedelemben kezdték taníttatni s így megkönnyíteni kívánták az átlépést a polg. leányiskola IV-ik osztályából a felsőbb leányiskola V-ik osztályába. A két intézet között addig fennálló űr áthidalásának ez a módja a fővárosi közönség körében tetszéssel találkozott és számos polg. isk. IV. osztályt végzett leány folytatta sikeresen tanulmányait a felsőbb leányiskola V. osztályában.

A mult iskolai év folyamán dr. Verédy Károly kir. tanfelügyelő úr a polgári leányiskolákban látogatásai alkalmával az igazgatókkal és a tanári testületekkel folytatott eszmecseréiben szintén azt a véleményt

fejezte ki, hogy eljött az ideje a fő és székvárosi közs. polg. leányiskolák kibővítésének; még pedig a legtöbb kerületben az V-ik osztály felállításának, vagyis az első fokú felsőbb leányiskolai szervezet applicálásának. Ismét Póra Ferencz volt az első, a ki a kedvező hangulatot fölhasználva sietett a vezetése alatt álló várbeli polg. leányiskolával kapcsolatban V-ik osztály nyitását kérelmezni. Az első kerületnek mintegy másfélszáz főnyi, kiváló tekintélyű polgáraitól aláirt kérvényt nyújtottak be az ő javaslatára a fő- és székvárosi tanácshoz, továbbá a közokt. miniszter úrhoz. Az ügy mindkét helyen kedvező fogadtatásra talált s a kérdés oly erélyesen oldatott meg, hogy a várbeli polg. leányiskola homlokzatán f. évi szept. 1-jén már ott büszkélkedett a czímtábla: «Községi polgári és felsőbb leányiskola» felirással.

A két intézmény összeházasítása akként történt, hogy a polgári leányiskola négy osztálya — legalább egyelőre — fennmaradt, a franczia nyelv osztályonkint heti 4 órán át taníttatik az önként vállalkozóknak; az V-ik osztály azonban teljesen a felsőbb leányiskolai tanterv szerint végzi tanulmányait». Reméljük, hogy e szép kezdetnek méltó folytatását fogja képezni a fő- és székvárosi polg. leányiskoláknak a szükséghez mért átalakítása felsőbb leányiskolákká.

*

Nőipariskolával kapcsolatos polg. leányiskola a fővárosban. Annak idején ismertettük azt a buzgó munkásságot, melyet dr. Gőöz József a III. ker. polg. leányiskola igazgatója egy létesítendő nőipar-tanfolyam érdekében kifejtett. A Gőöz által megindított mozgalom eredményeképen e tanév elején a III. és IV. polgári leány-osztálylyal kapcsolatban megnyilt a nőipariskolai tanfolyam. E tanfolyamba való jelentkezés oly nagy volt, hogy ez idő szerint már párhuzamos osztályt kellett ott nyitni.

Ezen nőipar-tanfolyam szervezete főbb vonásokban a következő:

1. A tanfolyam növendékei. A tanfolyam növendékei csak a közs. polg. leányisk. III-ik és IV-ik osztályának tanulói lehetnek, önkéntes vállalkozás útján. Más iskolabeli tanulók, vagy pedig már nem iskolázó leányok e tanfolyamra föl nem vehetők.

2. Tanítási terv. Munkanemek rokonsága szerint további intézkedésig a következő három csoport állíttatik fel: a) Első csoport. *a)* Csipkeverés, csipkék és betétek készítése. *b)* Keretmunka, kendők, esetleg gyermeköltönydarabok készítése. *c)* Reczézés és guipure kivarrás. Csipkék, betétek, butorvédők, függönyökre alkalmazva. b) Második csoport. *a)* A kötőgép megismertetése és kezelése. Harisnyák, öltönydarabok készítése. *b)* Fehér himzés. Monogrammok. *c)* Műhimzés (kereten) külön-

böző öltésekkel; ú. m. lapos, domború, orosz, szár és csomó öltéssel, különös figyelemmel a színharmoniára és stylra. c) Harmadik csoport. *a)* A Singer-féle varrógép megismertetése és kezelése. Begyakorlása a varrás különböző nemeinek, ú. m. szegélyzés, zsinórozás, csipkevarrás, gyapotozás, fodrozás stb. *b)* Fehérnemű és felsőruha-szabás és varrás. *c)* Vasalás és csipketisztítás.

3. Heti óraszám. A tanítás a növendékek rendkívüli nagy száma miatt jelenleg 2 csapatban (egyikben hétfőn és csütörtökön d. u. 3—5 óra között; másikban kedden és pénteken ugyanazon időben) tehát hetenként 4—4 órán át történik az isk. évfolyama alatt.

4. Kézimunka tanítónő. A tanfolyamot az igazgató ellenőrzése mellett az intézet kézimunka-tanítónője vezeti, ki a háziipar tanítására is képesítve van. A második csapat vezetése óradíjas, okleveles ipartanítónőre bizatott, ki egyszersmind a III. B) osztályban is tanítja a női kézimunkát.

5. Tanításdíj. Tanításdíj nem fizettetik, mivel e tanfolyam költségeit évről-évre a fő- és székv. tanácshoz beterjesztendő s általa jóváhagyott költségvetés alapján a fő- és székv. közp. pénztár fedezi. A munkához való anyagot az egyébként is tandíjmentes tanulók, lehetőleg mindazt a mi szükséges, ingyen kapják. Ha azonban az év végén vásárlással (eladással) egybekötött munkakiállításon az egyes készítmények elkelnének, az eladási árból az előállítási anyag költsége az intézet részére levonatik; míg a megmaradó összeget az illető tanuló kapja, ki a munkát készítette. Az olyan szert vagy anyagot, mely munkaközben teljesen elhasználtatik, az intézet bocsájtja a tanulók rendelkezésére.

6. Munkahelyiség. Munkahelyiségül az intézet berendezett külön kézimunka és rajzterme szolgál.

Már eddigelé is több kereskedő és magánfél jelentkezett, kik ajánlatot tettek, hogy szivesen dolgoztatnak állandóan ezen tanfolyambeli növendékekkel, tisztességes munkadíj mellett.

*

Tanítónők fiúosztályokban. A tanítónői intézmény életbeléptetése óta tanítónőink egy részét — jóllehet a túltermelés következtében — talán épen akaratuk ellenére fiúosztályok vezetésével bizzák meg. Fő- és székvárosunkban ez idő szerint 30-nál több tanítónő működik fiúosztályokban. Eltekintve attól, hogy a tanítónőknek ilyetén alkalmazása talán épen ugyanannyi családapától vonja el a család fenntartásának lehetőségét; — eltekintve attól is, hogy a tanítónők munkája különösen fegyelmezés dolgában nem állhat a legerősebb lábon a fiúosztályokban: helytelenítenünk kell a nőtanítóknak fiúosztályokban való alkalmaztatását

különösen azért, mert ezáltal a legtöbb esetben a férfitanítókra aránytalanul több munka végzése háramlik. Egyenlő díjazás egyenlő munkamegosztást kíván. Ha valamely fiúiskolának első osztályaiban tanítónőket alkalmaznak, úgy a mellékórák (rajz, torna) adása okvetlenül a férfiakra marad, kik ilyeténképen 24—26, a nők pedig csak 19—20 órát tanítanak hetenként. És ez — minden elfogultság nélkül szólva — méltánytalan eljárás, a mit helyteleníteniink kell azért is, mert a tanítónők ilyetén jelenlegi alkalmazása ellentétben áll a főv. Tanácsnak 1884-ben 32.579 sz. a. kelt azon határozatával, mely szerint «a nőtanítók az I. és II. fiúosztályba csak oly elemi iskoláknál osztassanak be, a hol a tanulók már némi házi nevelésben részesülvén, könnyebben fegyelmezhetők». Fővárosunk területén e rendelkezésnek ép az ellenkezőjét tapasztaljuk; mert olyan helyeken működnek tanítónők fiúosztályokban, hol a tanulók abszolut semmiféle házi nevelésben nem részesülnek. Nem vagyunk ellenesei a tanítónői intézménynek, de kötelességünk rámutatni az olyan visszásságokra, melyek a tanítóság egyik felének érdekeibe vágva, a tanügy fejlődését is akadályozzák. Az impulzust erre a jelen esetben az a felterjesztés szolgáltatta, melyet az I. ker. 2. sz. (tabáni) iskolaszék intézett a fő- és székváros Tanácsához a nőtanítónak a fiúosztályokban való alkalmaztatása tárgyában. — Hiszszük, hogy a főv. Tanácsa ezt a kérelmet — tanítónőink érdekeinek megsértése nélkül — kedvezően fogja elintézni. (Népnevelők Lapja.)

*

Vasárnapi iskola nők számára. *Wohl Janka*, a «Magyar Bazár» műveltlelkű szerkesztője egy év előtt «A magyar irónők Albumának» előszavában, újabban lapjának ez évi szeptember 16-iki számában lelkes felhivást intézett a «magyar hölgyekhez», melyben nemes külföldi példákra utalva, a vasárnap kegyeletes megszentelésére, női vasárnapi iskolák létesítésére hívja fel az előkelő magyar hölgyeket . . . «Mennyi költészet rejlik az ilyen tevékenységben», — mondja többek közt buzdítólag a nemes indítványozó — «olyan igazi költészet, melyet a napsugárban találunk, midőn a szomorúság, a szegénység szinhelyét megaranyozza és felmelegíti. A szivnek költészete, mely karöltve jár a józan észszel, éleszt, gyarapít, emel és lelkesít. — Mily tág tér nyilik hazánkban — főként Erdélyben — az ilyen működésre! Elkezdve a magyarosítás nagyfontosságú kérdésétől, az általános és kezdetleges művelődés minden fokán át hatáskört teremthetne ott magának minden fiatal nő, ki falujának népességét magyarosítani, vagy magyar népét tanítani az emberi nemesebb érzések és kötelességek iránt fogékonyabbá tenni akarná. Az asszonyokra különösen nagy feladat várna: a gyermekeknél észlelhető aránytalanul

nagy halandóság csökkentése, az anyák oktatása és tárgyilagos felvilágosítása által. Az utóbbi fontos kérdésre a két év előtti «kisdednevelési kiállításon» nagy súlylyal utaltak a statisztikai kimutatások. Kiszámíthatlan, mennyi jót tehetnének a magasabb osztályok és ki-ki csak a maga szűk körében, béresei, parasztgazdái, napszámosai közt érvényesítené tudását, tapasztalásait». — E szép felhivás nem maradt teljesen pusztában elhangzó szó, bár sajnos, nem karolták azt fel hölgyeink oly mértékben, mint ezt az eszme nagy jelentősége megérdemelte volna. A «Magyar Bazár» november 16-iki számában említés van téve báró Horváthné Rohonczy Ilka s gróf Lónyay Béláné úrnőkről, kik ily vasárnapi iskolákat létesítettek, s ugyancsak a fentnevezett lapban írja le dr. Szabóné Illéssy Piroska lelkes szavakkal Hellebront Gézáné, Végess Mariska úrnő vasárnapi iskoláját, melyben a nemeslelkű úrnő 20—20 fiatal leányt — a birtokán alkalmazott hivatalnokok és cselédség gyermekeit oktatja a kézimunka különféle nemeire. — A ki tudja mily szüksége van népünknek az ilyféle gyámolításra bizony áldásos foglalkozásnak mondhatja ezt, s csak helyeselheti dr. Szabóné eljárását, ki ragyogó ékesszólással állítja elénk követendő például a derék magyar asszony munkásságát.

*

A nőnevelés reformjához szól hozzá *dr. Katona Lajos* az «Egyetemes Közoktatásügyi Szemle» 13—19-ik füzeteiben. A «hozzászólás» voltaképen polemia Vikár Bélával, az «Élet» szerkesztőjével, a leánygymnásium ügyében.

A czikkíró bevezetésben kifejti, hogy a leánygymnásium hivei általában «*rosz logikusok*», kik «a szentséges szellem nevében tönkre teszik az emberanyagot». Nem értünk teljesen egyet e czikksorozatnak bevezetésével sem, még kevésbé a folytatással, hol dr. Katona Lajos úr a következő theoriákat fejti ki: «Élni ezen a világon csak annyiban jó és érdemes, a mennyiben kellemes». — A legfőbb világi jó az egészség, az egészség jó részben öröklött kincs, a melyért az anya felelős; minthogy a nőt elsősorban anyává alkotta a természet, a mely nő nem lehet anyává, elhibázott életet él. A nőt tehát csak úgy és annyira kell tanítani, hogy soha még csak eszébe se jusson egyéb mint a mi természetes hivatása jól betöltéséhez szükséges. Épen ezért kell reformálni a nőnevelést, mert a nő mai napság az anyai hivatáshoz szükséges ismereteket sem az anyjától sem az iskolában nem tanulhatja meg. A fiúiskolák rendszerét, mely annyira rosz, hogy csak felháborodással lehet róla szólni, nem lehet átültetni a leányok iskoláiba, mert a fiúknak nyújtott szellemi táplálékból «az a kevéske is, ami az eddigi szabadalmazott és hatóságilag engedélyezett népkonyhák (polgári és felsőbb leányiskolák

stb.) révén a nőnem számára is hozzáférhető volt, a legszánalmasabb indigestiók és dispepsia okozója volt a legtöbb — hanem minden — esetben». Ezen és hasonló «kemény beszédek» után rátér dr. Katona Lajos úr a nőnevelési reform irányának és kiinduló pontjának meghatározására. Ezek szerint — nagyon helyesen — *főczélja* legyen a nevelésnek az anyai hivatásra való lehető legjobb előkészítés. *Alsófokán* (6—13 év) kizárólag nemzeti és demokratikus legyen a nevelés; *középfokán* (14—20 év) is túlnyomóan nemzeti és legfelebb két idegen nyelv tanulása engedtessék meg; felsőfokán nyújtson *bizonyos* egyetemi képzettséget, képesítsen a *tanítónői és orvosi pályára*. Ezekben a reformtervekben és a mai nőnevelési törekvésekben nem látunk olyan feltünő különbségeket, mint a milyenek meglételét dr. Katona Lajos állítja. Sőt nekünk úgy tetszik, hogy a föntebbi reformtervek nem is következnek épen logikusan a mindenható ösztönök nevében kijelentett alaptételekből. Terünk azonban nem engedi, hogy e különben érdekes terv részleteiből ez alkalommal többet közöljünk, utaljuk e helyett az érdeklődőket dr. Katona Lajos úr eredeti fejtegetéseire.

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztály november hó 19-én tartotta rendes havi értekezletét mintegy 80 tag jelenlétében. Előadást tartott *Vikár Béla* a leánygymnásiumról; érdekes előadását, melyben a *közös* fiú-leányiskola hívének vallotta magát, folyóiratunk egyik legközelebbi számában közölni fogjuk. A szakosztály köszönetet szavazott Saffáry Irmának, a lőcsei felsőbb leányisk. igazgatójának, a biráló bizottság volt elnökének buzgó munkálkodásáért s üdvözölte őt új állásában. Köszönetet szavazott a szakosztály továbbá Révy Ferencz felsőbb leányiskolai tanárnak, ki Herman Ottó kéziratait sajtó alá rendezni szíveskedett. Tárgyalták és tudomásul vették az egyesület igazgatóságának a vidéki körökhöz intézett levelét. Rövid eszmecsere után a szakosztály egyhangulag a következő kéréseket határozta a választmányhoz intézni. 1. Küldjön ki a választmány egy számos tagból álló bizottságot, melynek feladata legyen a zene-tanítónők és nevelőnők nyugdíj alapjára gyűjteni s a nyugdíj-alap létesítését minden tekintetben előkészíteni. 2. Folyamodjék az egyesület az országgyűléshez, e létesítendő nyugdíjalap segélyezése tárgyában. 3. Folyamodjék az egyesület a közokt. kormányhoz a zenetanítónők fokozottabb mértékben leendő alkalmazása s melléktárgyakból teendő esetleges vizsgálatuknak az elővizsgálat alól való felmentés által eszközlendő megkönnyítése tárgyában. — Tudomásul vették végre Nemecskay Irma, fővárosi tanítónőnek a fővárosi tanítónők fizetésemelése tárgyában kiküldött bizottság elnökének, a nevezett bizottság működéséről szóló jelentését.

*

A M. D. E. győri köre november 20-án tartott ülésére vonatkozólag a következő tudósítást vettük. A tárgysorozatot Pataky Irma elnök kezdte meg a M. D. E. történetének ismertetésével. Azután a tanítónőképezde III. és IV. éves növendékei énekeltek egy szép dalt, majd Csepreghy Endre, tanítónőképezdei tanár szabad előadása a vízről, s végre a folyó ügyek tárgyalása következett. Ezek nevezetesebb pontjai voltak: Hogy a külföld tanügyi mozgalmairól is tudomást szerezzenek, elhatároztatott egy német és egy franczia lap beszerzése és megválasztattak azon tagok, a kik ezen lapok tartalmáról egy évig referálni fognak, még pedig a német lapokra nézve Mocsári Gerő, tanítóképezdei tanár, a francziára Karsay Jolán, polgári iskolai igazgatónő. Azonkívül Litschauer Teréz képezdei tanítónő — ki saját maga számára járat egy angol tanügyi lapot, vállalkozott, hogy ennek tartalmát ismerteti az egyesülettel.

Elhatároztatott továbbá, hogy az egyesület pénztára gyarapítására egy estélyt rendezzen, mire nézve egyelőre csak vigalmi bizottság választatott.

Az anyaegyesület körlevele is felolvastatott, de erre nézve azt határozták, hogy addig nem szólnak hozzá, míg a győri kör alapszabályai jóváhagyását meg nem kapják. Végül a bejelentésekből kitünt, hogy a körnek már 90 tagja van.

*

A M. D. E. brassói köre november 20-án előkelő és szép számú közönség jelenlétében tartotta a jelen tanévben első értekezletét. Az értekezleten Liber Etelka polgári leányiskolai vezető tanítónő «A nevelőnők ügyéről» tartott felolvasást; ezzel kapcsolatosan megismertette az egyesület által létesített nevelőnőket közvetítő irodát.

Az értekezlet másik pontja: A Mária Dorothea Egyesület vidéki köreinek figyelmébe a központból érkezett leirat tárgyalása volt. Ezen leirat pontjait tekintetbe véve, elhatározza a kör, hogy tudományos és általános érdekű felolvasásokat fog rendezni e tanév folyamán, felváltva magyar és német nyelven.

Ugyanezen értekezlet tárgya volt az elnöki megbizatás és az ujonnan szervezett titkári állásnak a betöltése. Elnök: Gálffy Sándorné ő nagysága és titkár: Liber Etelka k. a. lett. Gálffy Sándorné 50 frt befizetésével a M. D. E. alapító tagok sorába lépett.

Végre örömmel vették tudomásul a bejelentésekből, hogy eddig a brassói körnek 90 tagja van.

*

A M. D. E. kolozsvári köre szintén tartott november hó 20-án értekezletet. Az elnöki tisztre újra *De Gerando Antoninát* kérték fel. s köszönetet szavaztak *Lázárné Kasztner Janka* alelnöknek, ki a helyettes elnöki tisztet De Gerando Antonina, távollétében egy éven át rendkívüli buzgósággal és sikerrel vitte. A kolozsvári kör minden erejét egy Kolozsvárt létesítendő tanítónői *Otthon* megteremtésére fogja fordítani. A köz-

pont körlevelét tudomásul vették s két tanítónőt ajánlottak segélyezésre a központnak.

*

Mária Dorothea Egyesület választmánya november hó 28-án tartott ülést. Tudomásul vették az elnöki és pénztárnoki jelentéseket. A budapesti tanítónői szakosztály indítványait elfogadták, s az igazgatóságot megbízták a további intézkedésekkel. Tudomásul vették a január 8-án kezdődő közérdekű előadásoknak tervezetét. Alapító tagul bejelentették Kiss Albertnét. Élénk eszmecserét fejtettek ki a budapesti Otthon kibővítése tárgyában, melynek sürgősségét általában elismerték, azonban az építést mindaddig elhalasztani határozták, míg a szükséges tőkét újabb gyűjtések útján meg nem szerzik. E czélból 10 kros gyűjtést fognak legközelebb megindítani. Elfogadta végre a választmány Pähmné Lucz Mária 4000 frtos alapítványát, melynek fejében nevezett tanítónőnek az Otthon életfogytiglan ellátást biztosít.

*

A M. D. E. igazgatósága deczember 3-án tartott ülést, melynek főtárgyát a vidéki köröknek lehetőleg egységes alapon álló, de a helyi kívánságokat tekintetbe vevő alapszabály tervezetnek megbeszélése képezte. A szerkesztő-bizottságnak feladatává tették a legközelebbi igazgató ülésre ez ügyben jelentést készíteni, melyek a vidéki köröknek tárgyalás, elfogadás és hozzászólás végett megküldetnek, s csak azután erősíttetnek meg a központ által. A folyó ügyek elintézése után a tanítók országos bizottságának a központi iroda fentartására 10 frtot, a kolozsvári kör által ajánlott Erdélyi Elisa 88 éves szegény tanítónő részére havi 5 frt segélyt szavazott meg az igazgatóság. A többi ily természetű kérvényeket azonban az ez évi költségelőirányzat kimerülése okából kénytelenek voltak visszautasítani.

*

Dajkaképző tanfolyam, bonne-seminarium Debreczenben. Debreczen sz. kir. város tanácsának f. é. 8330. sz. határozata értelmében a város áldozatkészsége az árok-utczai kisdedóvodával kapcsolatban «*dajkaképző tanfolyamot*» nyit.

A kisdedóvást rendező 1891. évi XV. t.-cz. 12. §-a állandó gyermek-menedékházak vezetésére dajkákul csak oly nők alkalmazását engedi meg, kik a közoktatási miniszter által szabályozott képesítést erre kijelölt hat hónapos tanfolyamon megszerezték vagy arról kir. tanfelügyelői bizonyító okiratot nyertek. E rendelkezéssel a menedékházak okszerű kisdedóvása is biztosítva lőn, nőink hivatáskörе is a tisztesebb társadalmi közszolgálat terén szélesbedett.

Ám a gyermek-menedékházak vezetésére való képesítés bár törvényben kijelölt első, de nem egyedüli hivatása a dajkaképző tanfolyamnak. Nagy városaink s a vidéki nagybirtokosság művelt társadalmát talán még közelebbről érdekli e tanfolyam szakképzésének azon eredménye, hogy az eddig sajnosan nélkülözött magyar bonne-ok (felügyelőnők) a házi kisdedóvás e kiváló tényezői valahára sorompóba léphetnek, hogy egészséges és bizonyára győzelmes versenynyel kiszorítsák a kényszerűség-szülte divatból eddig úgy felkapott külföldi bonneokat.

Kettős ok irányozta úri családaink elhatározását bonne-ok tartására. Egyik azon törekvés, hogy kisdedeik idegen nyelveket tanuljanak

a felügyelőnőtől; ez merőben elhibázott, sőt káros fáradozás volt. Elhibázott, mert német, franczia vagy angol nyelvet, saját anyanyelvét idegennek tanítani a külföldi bonne legtöbbször nincs képesítve; hanem csupán a saját korlátolt fogalomkörének saját műveletlen kifejezéseivel, szűkkörü szó- és mondatfűzés jártasságával és szülőfölde tájkiejtésével tolmácsolására lesz képes, s így a gyermekeket irodalmi és társalgási nyelvre nem taníthatván: csak megnehezíték a későbbi rendszeres nyelvoktatást, melynek az elsajátított helytelenségekről leszoktatás valóságos sisiphusi munkája lesz. Káros pedig e mellett főkép azért, mert a kisdedet nem helyes idegen nyelvre oktatni addig, míg a fogalomkörébe tartozó képzetek és gondolatok anyanyelven kifejezésére folytonos foglalkozás és beszédgyakorlat (társalgás) útján nem képesíttettük.

Mégis tagadhatatlanul volt valami vonzó előnye a bonne-tartásnak (és ez alkalmaztatásuk másik oka): hogy a bonneok élénken nyájasan és ügyesen foglalkoznak rendszerint a kisdedekkel, Erre már nagyobb részben szakszerűen képesítvék; mert külföldön vannak bonne-seminariumok, melyekben rátermett lányok és fiatal özvegy asszonyok fél és egy éves tanfolyamokon gyakorlatilag kiképezik a házi kisdedóvásra, megtanítják gyermeteg, de a mellett nevelő hatású játékokra, mesékre, dalokra, foglalkozásokra, hogy ne csak komoly gondozói, hanem játszótársai legyenek az ily módon sikeresebben óvható s nevelhető kisdedeknek.

Ez a finomultabb izlésű élénkség, nyájasság, ügyesség hiányzott legtöbbnyire az úriházak gyermekei mellett alkalmazott magyar felügyelőnőknél, bonneoknál: erre képezni, gyakorlatilag nevelni kell őket. Ime a dajkaképző tanfolyam kész *bonne-seminarium*: hat hónapi gyakorlati nevelése arra is képesíti a megfelelő előműveltséggel és főként rátermettséggel biró nőket, hogy családi felügyelőnőkké, bonneokká legyenek s a házi kisdedóvásban találják fel hivatásukat.

Hajdúmegye kir. tanfelügyelője a fentebb mondott nézetektől vezetve a már több felől nyilvánult helyeslő kivánsághoz képest mind a dajkaképző tanfolyamra való fölvételnél, mind e képzés irányzásánál kiváló gondot kiván fordítni ez intézményre, ennélfogva remélni lehet, hogy a törvényben legkevesebbül megszabott elemi iskolai előképzésnél haladottabb műveltségű nők is megragadják a dajkaképző tanfolyamra s ezzel együtt a felügyelőnői (bonne) minőségben házi kisdedóvásra kedvezően nyíló alkalmat.

*

A kolozsvári állami tanítónőképző intézet önképzőköre egy év előtt deczember 9-ikén emlékünnepet rendezett egy korán elhunyt kedves fiatal tanítónő, *Tappenburg Aranka* emlékére, ki az intézetnek ép oly kitünő növendéke volt, mint a mily kitünő tanítónővé fejlődött, Az emlékünnepen résztvett közönség sorai közt ott zokogott a szegény édes anya, özv. Tappenburg Károlyné, ki csak szegény egyetlen, virágkorában elhunyt gyermeke emlékének élt. Alapítványt tett a kolozsvári tanítónőképző intézet növendékei részére *leánya nevére*, alapítványt tett azon szegény iskolás gyermekek javára, hol leánya tanított... Ez a szegény sokat szenvedett anya most épen az emlékünnep évfordulóján meghalt, halálában is nemeslelkü gyermeke szellemében kivánt cselekedni: összes vagyonát, mely több ezer frtra rug, az Erdélyi Magyar

Közmívelődési Egyletnek hagyta. (Ezenkivül egy szegény embernek, ki neki egy ízben leánya sírjára virágokat ültetni segített 100 frtot hagyományozott). A gyermeke emlékén rajongó szeretettel csüggő édes anya egész életén át gyüjtött filléreit rakta áldozatul arra az oltárra, melynek fényét növelni a leány mint tanitónő, ifjúi lelkesedésének teljes erejével igyekezett. Áldott legyen e két nemes lelkű nő emléke!

*

A h.-m.-vásárhelyi óvónőképző intézet ünnepélyes megnyitása decz. hó 4-én történt. Az ünnepélyen a kultuszminiszteriumot Szathmáry György min. tanácsos úr képviselte, ki arra van teremtve a sorstól, hogy lelkesítse, cselekvésre indítsa a magyart, nemzeti ügyének védelmeért és felvirágoztatásáért; és tegye mindezt ép oly erélylyel, kitartással, mint bölcsességgel. — Megjelentek az ünnepélyen dr. Tergina Gyula kir. tanfelügyelő, Ivánkovics János apátplébános, Lázár Imre Szeged helyettes polgármestere és a helybeli intelligentia s a nevelésügy iránt érdeklődő, az áldozata árán létesült intézetre büszke egyszerű polgárság. Az intézeti növendékek karéneke után a kir. tanfelügyelő lendületes beszédben üdvözölte a miniszter képviselőjét. Mire dr. Baksa Lajos hódmezővásárhelyi polgármester, a nemes cselekedet öntudatának hathatós szavaival rajzolva a város tényét, átadta az épületet a magyar kormány használatára. Meg van győződve, — mondá, — hogy az uj intézet megfelel a hozzá fűzött várakozásnak s dúsan fogja kamatoztatni a szivesen átadott, anyagilag és szellemileg egyaránt értékes városi vagyont. Ezután Szathmáry min. tanácsos úr mondott hosszabb, a meggyőződés és lelkesedés hevétől áthatott beszédet. Kifejté az óvodák emberbaráti, s a nemzet anyagi, szellemi és erkölcsi erejét növelő, a nemzeti szellemet ápoló és terjesztő hatását; reá mutatott a tényre, hogy a kisdedóvásügy csak most foglalta el méltó helyét a nemzet kulturtényezői közt, most, mikor állami ügygyé lett; lelkes éljenzés közt emelte ki a kultuszminiszternek és államtitkárnak elévülhetetlen érdemét a kisdedóvási törvény megalkotásában; ugyancsak lelkes éljenzéstől kisért szavakban emlékezett meg Lévay Ferencz min. oszt.-tanácsosról, a kinek ez új intézet ide állítását jórészben köszönhetjük. Azután méltatta a város érdemeit s kivánta, hogy a magyar városok kövessék H.-M.-Vásárhely példáját óvodák alapításában s ez által a magyar számbeli és szellemi erejének növelésében, az állam kulturális tevékenységének áldozatkész elősegítésében és kövessék abban, hogy a magyar nemzeti műveltség áldott karjaival fűzzék államunkhoz és nemzetünkhöz e hon minden lakóját. Tudja, hogy ez az új intézet olyan óvónőket küld ki hazánk különböző részeibe, a kik nemcsak hiven óvnak, nevelnek, de az igazi magyar nők szivének egész melegével készek és képesek az édes haza és édes nemzeti nyelv szeretetében egygyéforrasztani e hon minden gyermekét. Ebben a tudatban veszi át — megbizatása szerint — ez intézetet s adja át rendeltetésének, Isten áldását kivánva a magyar állam első önálló óvónőképző intézetére. — A lelkek mélyéig ható beszéd után a növendékek énekeltek s az ünnepély véget ért.

Az intézet helyiségeinek megtekintését a város által rendezett diszebéd követte, honnan távirati üdvözlés ment bölcs miniszterünkhöz és Lévay Ferencz osztálytanácsoshoz. *(Néptanítók Lapja.)*

IRODALOM.

A következő című, nagyfontosságú munka megrendelésére kaptunk felhívást:

A MAGYARORSZÁGI NÉPOKTATÁSÜGY, KERESKEDELMI ÉS IPARI SZAKOKTATÁS SZERVEZETE ÉS KÖZIGAZGATÁSA. A kisdedóvásra, népoktatási tanintézetekre, (elemi és felsőbb népiskolákra, polgári iskolákra, tanitóképző intézetekre) felsőbb leányiskolákra, kereskedelmi tanintézetekre, és a vallás- és közoktatásügyi miniszterium hatáskörébe tartozó ipariskolákra vonatkozó összes TÖRVÉNYEK, SZABÁLYRENDELETEK, UTASÍTÁSOK, RENDELETEK, DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYE. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr engedélyével hivatalos források használásával szerkesztették: *Lévay Ferencz*, vallás- és közoktatásügyi miniszteri osztálytanácsos, *Dr. Mortin Emil*, vallás- és közoktatásügyi miniszteri titkár, *Szuppán Vilmos*, a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumba beosztott áll. tanitóképezdei igazgató. Kiadja az Eggenberger-féle könyvkerekedés Budapesten. (Hoffmann és Molnár.)

A tájékoztatásban a következőket olvassuk: Az 1868. évi 38. t.-cz. megalkotása óta lefolyt 24 év alatt mindazon tényezők, melyek a törvény értelmében népoktatási tanintézetek felállítására, fenntartására, vezetésére és felügyeletére hivatvák, rendkívüli tevékenységet fejtettek ki a hazai közoktatásügy ezen legfontosabb és legterjedelmesebb részének szervezése és rendezése körül. Mentől nagyobb volt a tevékenység, annál több volt az újító, javító, módosító intézkedés. Rengeteg halmazt képeznek azok a rendeletek, utasítások, szabályzatok, tantervek, melyeket a népoktatásügy legfőbb vezetői, Magyarország vallás- és közoktatásügyi miniszterei a jelzett idő alatt, részint a közvetlen rendelkezésök alatt álló intézetek szervezése és vezetése, részint a főfelügyeletök alá rendelt többi intézetekre vonatkozólag kiadtak.

Nemcsak az említett rendelkezések nagy száma, hanem azon körülmény is rendkívül megnehezíti a tájékozódást a népoktatásügy szervezete körül, hogy e rendeletek *nincsenek összegyüjtve*. A ki hosszabb időn át nem vett részt a tanügyi munkában, vagy a ki ujoncz ezen a téren, annak csaknem lehetetlen eligazodni a rendeletek tömkelegében, vagy megtalálni azokat, melyek egyes konkrét esetekben irányadók. De

még azok is, a kik a népoktatásügyi közigazgatásnak és tanügynek már hosszabb idő óta munkásai, élénken érzik oly gyüjtemény szükségességét, mely a meglevő intézkedéseket könnyen áttekinthető rendszerbe szedve tartalmazza és minden felmerülő kérdésben megbizható tájékoztatásúl szolgáljon.

E szükségesség érzetétől indíttatva, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium fenn megnevezett három tisztviselője arra a fáradságos és nehéz munkára vállalkozott, hogy egybegyűjti és rendszeresen összeállítja mindazt, a mi a hazai népoktatásügy szervezetének, mai állapotának megismeréséhez szükséges és a minek ismerete egyformán kivánatos és szükséges úgy azokra nézve, a kik az oktatásügy adminisztrációjával foglalkoznak, valamint azokra, a kik a tanítás terén működnek.

Az e téren legtájékozottabbak köréhez tartozó egyének által szerkesztendő munka nem a közkézen forgó s részint a m. kir. egyetemi nyomdánál kapható, részint egyes gyüjteményekben megtalálható törvények, tantervek, utasítások és szabályrendeletek egyszerű lenyomatából fog állani, hanem fel fogja ölelni mindazt, ami a törvények, tantervek stb. egyes rendelkezéseit megvilágítja és gyakorlatban való alkalmazását magyarázza. Nevezetesen: 1. Fel fognak vétetni a gyüjtemény illető helyein mindazok a rendelkezések, melyek a tantervek, utasítások, szabályrendeletek egyes pontjait bővítik, módosítják és javítják, — a mely rendelkezések összegyüjtve és az alapúl szolgáló kiadványokkal szerves összefüggésben még soha sem adattak ki. 2. Fel fognak vétetni a különböző hivatalos lapokban, Rendeletek és Döntvények táraiban elszórtan közzétett, de még eddigelé össze nem gyüjtött kormányrendeletek és döntvények. 3. Fel fognak vétetni oly kormány-intézkedések, melyek ugyan egyes konkrét esetekre vonatkozólag adattak ki, de elvi jelentőségüknél fogva a fennálló törvények és szabályok rendelkezéseinek helyes értelmezését megkönnyítik, vitás és kétes kérdésekre világosságot derítenek és a melyek nyomtatásban eddigelé még nem jelentek meg, nyilvánosságra nem hozattak, és a kormányzat munkásainak csak kis körében ismeretesek és hozzáférhetők. 4. Helyet fognak találni a gyüjteményben a hitfelekezeti, népoktatási tanintézeteket érdeklő fontosabb szabályzatok és rendeletek.

Különösen a 2. és 3. pont alatt említett rendelkezéseknek rendszeres és áttekinthető összeállítása az, a mi a népoktatásügyi adminisztráczió érdekében égetően szükséges. A népoktatásügy óriási arányai roppant számú rendeletet és intézkedést hoztak létre, melyek nagyobb része egyes miniszteriumok rendeleti és hivatalos lapjaiban, a Rendeletek és Döntvények Táraiban közzé van ugyan téve, de még nincsen összegyüjtve és szerves egésszé feldolgozva. Nem kevésbbé számosak és érde-

kesek az egyes kérdésekben hozott elvi jelentőségű kormányhatározatok, melyek egyáltalában nincsenek publikálva és csak a miniszterium irattárában vagy azon hatóságoknál találhatók, a melyekhez intéztettek. Az 1868 óta lefolyt idő alatt végzett ezen népoktatásügyi kormányzati munkásságnak kodifikálása az adminisztráczió egyöntetűbbé, következetesebbé és biztosabbá tétele végett elodázhatatlanná vált.

A gyüjtemény szerkesztői nemcsak a népoktatásügyre szorítkoznak, hanem munkájokat kiterjesztik a közoktatásügy mindazon ágazataira, melyek részint szervezetüknél, részint közigazgatásuknál fogva a népoktatásügygyel kapcsolatban állanak. Ilyenek: a kisdedóvás ügye, a kisdedóvónők, menedék házakat vezető dajkák képzése, a felsőbb leányiskolák, a kereskedelmi iskolák és tanfolyamok, a vallás- és közoktatási miniszter hatáskörébe tartozó iparoktatás, az árva- és szeretetházak, a siketnémák oktatása, a közoktatásügygyel kapcsolatos emberbaráti intézmények: szünidei gyermektelepek, szegény gyermekek élelmezése és ruházása ösztöndíj-ügy stb.

Már a munka tervezetének ezen vázlata is mutatja, mekkora hézagot fog pótolni a közoktatásügyre vonatkozó irodalomban és milyen kitünő segédeszközül fog szolgálni mindazoknak, a kik a közoktatásügy említett térein dolgoznak.

Használhatják ezt a munkát: minden iskolafenntartó, minden polgári és egyházi község, a törvényhatósági közigazgatási bizottságok, a kir. és egyházmegyei tanfelügyelők és iskolalátogatók, az iskolai és kisdedóvodai felügyelő bizottságok, iskolaszékek, gondnokságok és igazgató tanácsok, ipartestületek, első- és másod-fokú iparhatóságok, továbbá használhatja minden iskola-igazgató, mert ezen gyüjtemény fölöslegessé teszi a levéltárakban, hivatalos lapokban, Rendeletek Tárában való hosszadalmas és fárasztó kutatást a szabályzatoknak a pótló és módosító rendeletekkel való időrabló s gyakran tévedést okozó kombinálását; hasznos lesz e munka, mert felmerülő kétes esetekben és kérdésekben reá mutat a megoldást megkönnyítő preczedens esetekre és döntvényekre.

Hasznos lesz a gyüjtemény a felsorolt intézetekben működő minden tanárra, tanítóra, tanítónőre, kisdedóvónőre nézve, mivel tájékoztatni fogja nemcsak minden legkisebb kötelességeikre nézve, hanem jogaikat is ki fogja mutatni, a mi őket sok tévedéstől, félreértéstől, ebből eredhető kellemetlenségektől vagy érdekeik megrövidülésétől óvhatja meg.

Nélkülözhetetlen lesz e mű mindazok kezében, a kik az említett tanintézetek adminisztrációjával hivatásszerűleg foglalkoznak.

A tervezett munka hézagpótló szükségességére való tekintetből gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága

kegyes volt a fentnevezett szerzőknek megengedni, hogy a miniszterium irattárában levő, még kiadatlan elvi jelentőségű rendeleteket és döntvényeket felvehessék a gyüjteménybe.

Tekintettel a közoktatásügy fent jelzett és a műben felkarolt ágainak folytonos fejlődésére és folyamatban levő kialakulására, a könyv szerkesztői a szóban levő gyüjteményhez *évenként egy vagy több pótfüzetet szándékoznak kiadni*, melyekben a később kiadandó rendeleteket és döntvényeket a gyüjtemény megfelelő helyeire való hivatkozással össze fogják gyüjteni és közrebocsátani. Ezzel biztosítva lesz, hogy a most kiadandó gyüjtemény sokáig meg fogja tartani értékét és mindenkor meg fog felelni a tényleges állapotnak és így egyhamar nem lesz szükség annak átdolgozott új kiadásban való közrebocsátására, a mi a régi gyüjteményt értékétől többé-kevésbé megfosztaná.

A kiadandó gyüjtemény *80—100 sürün nyomtatott nagy 8° ivre van tervezve*. A munka terjedelme és ára egyébiránt most még nem határozható meg pontosan. Valamint a szerzőknek, úgy a kiadóknak törekvésök, hogy a munka árát lehetőleg kis összegben állapítsák meg a végett, hogy még a legszegényebb községnek és iskolának is lehetővé tegyék a megszerzését. Az előfizetők számától fog függeni, hogy mekkora terjedelművé tehető és mily árban adható ezen rendkívül nagy költségbe kerülő kiadvány. Egyelőre csupán annyit jelezhetünk, hogy 100 ívnyi terjedelem mellett a munka megrendelési ára *legfeljebb 8 frt, bolti ára 10 frt lesz.*

Ha nagyobb számú megrendelő jelentkezése lehetővé teendi a könyvnek nagyobb példányszámban való kiadását: a kiadók készséggel vagy meg fogják növelni a könyv terjedelmét, vagy megfelelően le fogják szállítani a fennemlített árat.

A megrendeléseket folyó évi deczember hó végeig kell a kiadókhoz (Eggenberger könyvkereskedés Budapest, IV., Ferenczieк-tere 2. sz.) beküldeni. A mű megjelen 1893. év végén s ára csak a megjelenés után fizetendő.

*

Egy életre való vállalat. *Berger Miksa* m.-szigeti kiadó «Kis Könyvtár» czímen oly vállalatot indított meg, melyet a szülők és gyermekbarátok országszerte örömmel fogadtak.

Hasznos és mulattató — e mellett pedig bámulatosan *olcsó* — könyveket kapnak a gyermekek kezükbe. Azt óhajtja elérni, hogy a magyar gyermekek idegenből átültetett, idegen szellemű könyvek helyett, jó magyaros olvasmányokhoz szokjanak és azokból merítsenek szellemi táplálékot.

E törekvésekben legjobb nevű ifjusági iróink támogatják; *Jókai*

Mór, a bűbájos mesemondó, — *Benedek Elek*, a gyermekek meghitt jó barátja, *Gaál Mózes*, a magyar ifjúság kedvelt elbeszélője, *Sebesztha Károly*, a mulattatva oktató tanfelügyelő, *Sziklay János*, *Kürthy Emil*, *Bársony István*, *Abonyi Árpád*, *Gárdonyi Géza* és irodalmunk még több jelese gazdagította és fogja gazdagítani a «Kis Könyvtár»-t érdekes és becses dologzataival.

A jeles írók jeles munkáit méltó kiállításban juttatja az olvasó közönséghez.

A «*Kis Könyvtár*» már eddig is méltó feltünést keltett jeles belső tartalma és csinos külseje által.

Még nagyobb feltünést okozott a «Kis Könyvtár»-nak nálunk szokatlan és valóban bámulatos olcsósága! Mert a «Kis Könyvtár» egyes kötetei 48—90 lapra (3—5 és fél ív) terjednek, két-két csinos képpel vannak diszítve és e mellett áruk fűzve csak **12 krajczár**, kötve **20 krajczár**, 10 füzött példány előfizetési ára *1 frt*, 10 kötött példányé (kemény papir kötésben) *1 frt 70 kr.* 4—4 füzött kötethez pedig *20* krajczárjával *pompás angol vászon* bekötési táblákat adnak.

Ily hallatlan olcsóság mellett a «Kis Könyvtár»-ban megjelenő könyveket a kevésbé tehetős szülők is megszerezhetik gyermekeiknek és 2—3 év alatt minden gyermek díszes kis könyvtárat gyűjthet magának, melyet később esetleg kisebb testvéreire hagyhat.

A «Kis Könyvtár»-t olcsóságánál fogva a gyermekek megtakarított zsebpénzükből is megszerezhetik; ez által a gyermekek *takarékossághoz és pénzüknek czélszerű fölhasználásához* is szoknak.

Ennyi előny mellett nem hiszszük, hogy akad értelmes és művelt szülő, ki gyermekeinek a «Kis Könyvtár»-t megszerezni ne óhajtaná.

A «Kis Könyvtár» kötetei — akár egyenként, akár 10 példányra előfizetve — megszerezhetők *Berger Miksa* könyvkereskedőnél *Máramarossziget*en és *minden hazai könyvkereskedésben*.

A kiadó *5 darab tiz frankos aranyból* és egy *3 darab tiz frankos aranyból* álló díjat tűz ki azon tanár és tanító urak részére, kik a «Kis Könyvtár»-nak f. é. deczember 31-ig — helységük arányához képest — legtöbb előfizetőt szereznek.

Ezenkívül az előfizetők szerzéséért még a következő *rendes és állandó jutalmakat* adja akár a t. gyüjtő uraknak, akár az általuk megjelölendő iskolai könyvtáraknak:

20 gyüjtött előfizető után: *Pestalozzi* Lénárd és Gertrud (3 kötet.) Vagy *Petőfi* összes költeményei. 30 gyűjtött előfizető után: *Rousseau* Emil vagy a nevelésről. Vagy Petőfi összes költeményei (képekkel diszített kiadás). 40 gyűjtött előfizető után: *Kiss József* költeményei (díszkötésben). Vagy *Tóth Kálmán* összegyűjtött költeményei (díszkötésben).

50 gyűjtött előfizető után: *Arany*. Toldi trilogia (díszkiadás félbőrkötésben). Vagy *Dickens*. Dombay és fia (regény 5 kötetben). Vagy *Eötvös*. A karthausi (díszkiadás). 75 gyűjtött előfizető után: Vagy *Garay János* összes költeményei (díszkötésben), vagy *Cervantes*. Don Quisote (4 k. bolti ára 10 forint). 100 gyűjtött előfizető után: *Pestalozzi*. Válogatott munkái és *Rousseau* Emil. Vagy *Magyar remekírók*. (12 k. díszkötésben, csinos szekrényben, bolti ára 15 forint.) Vagy pedig az itt felsorolt művek bolti árának megfelelő más műveket.

E jutalmakkal nem szándékozik a tanár és tanító urak fáradságát *megfizetni*, hanem csak köszönetét akarja kifejezni szives támogatásukért, melyben e jó ügyet bizonyára részesíteni fogják.

Hogy az írókban is még jobban fölkeltse a gyermek-irodalom iránt való kedvet, *négy pályadíjat* tűz ki most. Még pedig *300 koronát* egy elbeszélésre, melynek tárgya vehető a történelemből vagy a mai gyermekélet köréből, 6—14 éves gyermekek számára. Szintén *300 korona* egy 8—14 éves gyermekek fölfogásához mért, világos, könnyen érthető nyelven írt földrajzi vagy néprajzi tárgyu ismeretterjesztő könyveket. Mindkét kérdésre egy második *100—100 koronás* pályadíj is tűzetik ki. A pályaművek terjedelme 3—5 nyomatott ív a «*Kis Könyvtár*» formájában. A tisztán leírt és jeligés levéllel ellátott pályamunkák *ez évi deczember 31-éig* Benedek Elek szerkesztőhöz (Budapest, Erzsébet-körút 12. szám) küldendők. A biráló-bizottság, melynek tagjai a szerkesztőn kívül Sebesztha Károly zólyommegyei tanfelügyelő és Kőrössy László budapesti tanár, kik *1893. január 31-én* hirdetik ki a pályázat eredményét és a pályadíjak, melyek azonban csak abszolut becsű műnek ítéltetnek oda, a szerkesztőnél mindjárt a kihirdetés után fölvehetők. A pályadíjnyertes munkák a kiadó tulajdonába mennek át. A közölhető munkákat szintén átveszi a kiadó, rendes tiszteletdíj mellett.

Az eddig megjelent kötetkék tartalma nemcsak hogy irodalmi színvonalon áll, hanem igazán a gyermek kezébe való szép és hasznos olvasmány. *B. J.*

*

A rajzoktatás módszertana cz. művem t. megrendelőit és előfizetőit van szerencsém értesíteni arról, hogy művem, melynek hetedik íve ép most van sajtó alatt, már rövid idő mulva megjelenik. Az eddigi késedelmet technikai akadályok okozták. A mű meggazdagodva fog kikerülni a sajtó alól mert a nyári szünidő folyamán azt még egy újabbi szakaszszal megtoldottam, s így nem mint hirdetve volt: 4 szakaszban 8 és ½ ívre, hanem 5 szakaszban, majdnem 10 ívre fog terjedni. Előfizetési ára mindamellett változatlan marad, t. i. 2 frt. 20 kr. mely áron előfizetéseket karácsonyig még elfogadok. Bolti ára azonban magasabb lesz. Gyergyó-Ditró (Csik-m.), 1892 decz. 6-án. *Taschek Gyula* polgári isk. rajztanár.